

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO  
TEISĖS FAKULTETO  
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

INDRĖ PAULAUSKAITĖ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinių magistrantūros studijų programa

**SENATIES INSTITUTAS LIETUVOS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ  
BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62401S111

Darbo vadovas – lekt. E. Riaubaitė

Konsultantas – prof. habil. dr. V. Piesliakas

Vilnius, 2010

## TURINYS

<b>TURINYS</b> .....	1
<b>ĮVADAS</b> .....	4
<b>PIRMAS SKYRIUS. SENATIES INSTITUTO SAMPRATA, JURIDINĖ PRIGIMTIS, ATRIBOJIMAS</b> .....	7
1.1. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties samprata, atribojimas .....	7
1.2. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties baudžiamojoje justicijoje pateisinimas bei juridinė prigimtis.....	15
1.3. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties raida (1903 m., 1954 m., 1961 m. ir 2000 m. Lietuvos teritorijoje galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose).....	26
1.4. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atribojimas.....	29
1.5. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties ir atleidimo nuo bausmės atribojimas.	29
<b>ANTRAS SKYRIUS. SENATIES INSTITUTAS TARPTAUTINĖJE IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE</b> .....	31
2.1. Senaties instituto samprata ir jo taikymo principai tarptautinėje teisėje.....	31
2.1.1. Senaties instituto taikymas principo ne bis in idem kontekste.....	31
2.1.2. Tarptautinių teisės aktų nuostatos dėl senaties instituto.....	34
2.2. Senaties instituto teisinio reguliavimo ypatumai nacionaliniuose įstatymuose.....	36
2.2.1. Senaties terminų eigą stabdančios aplinkybės .....	36
2.2.2. Senaties terminų trukmės palyginimas skirtinguose senaties instituto reguliavimo modeliuose ir optimalių senaties terminų paieška.....	45
<b>TREČIAS SKYRIUS. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ PRAKTIKOJE KYLANČIOS PROBLEMOS</b> .....	51

3.1. Bylos išsprendimas iš esmės suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams.....	51
3.2. Kaltinamojo teisė reikalauti baudžiamosios bylos išsprendimo suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams.....	54
3.3. Civilinio ieškinio baudžiamajoje byloje išsprendimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams.....	55
<b>IŠVADOS</b> .....	61
<b>LITERATŪROS SĄRAŠAS</b> .....	63
<b>SANTRAUKA</b> .....	71
<b>SUMMARY</b> .....	72

## ĮVADAS

*„Didžiausias nusikaltimo pagyrimas –  
nebaudžiamumas“ (Ciceronas)*

**Temos aktualumas ir tyrimo problema.** 2010 m. buvo pakeistas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 95 straipsnyje įtvirtinto apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties reguliavimas. Šis įstatymų leidėjo žingsnis ne tik sulaukė prieštaringos reakcijos visuomenėje, bet ir iškėlė daug klausimų. Kas yra senatis? Kodėl ji egzistuoja baudžiamojoje justicijoje? Kaip nustatomi senaties terminai? Kodėl vienose valstybėse jie yra trumpesni, o kitose – ilgesni? Kodėl senaties terminai gali būti sustabdomi ar nutraukiami? Kodėl vienoms nusikalstamosioms veikoms senatis yra taikoma, o kitoms – ne? Kuo skiriasi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir vykdymo senatis? Kokių problemų iškyla taikant senaties institutą teismų praktikoje? Tokie ir panašūs klausimai buvo ir tebėra gvildenami baudžiamosios teisės mokslininkų.

Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje suprantamas dviprasmiškai. Tai valstybės kapituliacija prieš nusikalstamumą, atsisakymas toliau dėti pastangas siekiant įvykdyti konstitucinę pareigą – tinkamomis priemonėmis reaguoti į nusikalstamumą, pažeidžiantį asmens ir visuomenės teisėtus interesus. Tačiau tai ir teisingumo triumfas, beprasmiškas prievartos atsisakymas, visuomenės apsaugojimas nuo naujų socialinių konfliktų, kylančių pakartotinai atveriant jau sugijusias „žaidas“.

Nagrinėjamos temos aktualumą, problemišumą pabrėžia naujas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties įstatyminis reglamentavimas, dar nesulaukęs baudžiamosios teisės mokslininkų įvertinimo, taip pat ir didėjantis baudžiamojo proceso nutraukimo dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atvejų skaičius Lietuvoje.<sup>12</sup>

---

<sup>1</sup> 2008 m. Lietuvos Respublikoje buvo nutraukti 2966, 2009 m. – 5512 ikiteisminių tyrimų dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties (Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. Duomenys apie ikiteisminių tyrimų trukmę per 2008 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma F3-IT). [[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2008&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2008&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT)]; Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. Duomenys apie ikiteisminių tyrimų trukmę per 2009 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma F3-IT). [[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2009&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2009&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT)]).

<sup>2</sup> 2008 m. Lietuvos Respublikoje buvo nutrauktos 15, 2009 m. – 28 baudžiamosios bylos dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties (Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklos 2008 metų apžvalga. – Vilnius: Nacionalinė teismų administracija, 2009. P. 45; Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklos 2009 metų apžvalga. – Vilnius: Nacionalinė teismų administracija, 2010. P. 46).

**Tyrimo objektas.** Šio tyrimo objektas ir kartu teisinė problema yra įvardinti temos pavadinime – senaties (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties) institutas Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje.

**Tyrimo dalykas** – senaties institutas kaip baudžiamosios atsakomybės nekilimo ar bausmės nevykdymo pagrindas, instituto reglamentavimas Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose bei taikymas teismų praktikoje.

**Tyrimo tikslas ir uždaviniai.** Šio darbo tikslas – atskleisti teorinį senaties instituto taikymo baudžiamojoje justicijoje pagrindą bei jo santykį su įstatyminiu senaties reguliavimu Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje.

Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- atskleisti senaties instituto sampratą, pateisinimą, juridinę prigimtį;
- analizuoti tarptautinių teisės aktų nuostatas, liečiančias senaties institutą;
- palyginti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų nuostatas, reglamentuojančias senaties institutą;
- išskirti pagrindines senaties instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemas.

**Darbo struktūra.** Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, suskaidyti į poskyrius, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

*Pirmajame skyriuje* analizuojama apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo bei apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties samprata, pateisinimo koncepcijos, juridinė prigimtis. Pateikiama senaties instituto raida Lietuvos teritorijoje po 1918 m. vasario 16-osios Nepriklausomybės paskelbimo. Senatis lyginama su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės bei atleidimu nuo bausmės.

*Antrajame skyriuje* nagrinėjamos nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatos, liečiančios apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį. Lyginama Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminų trukmė.

*Trečiajame skyriuje* išskiriamos pagrindinės Lietuvos Respublikos teismų praktikoje kylančios problemos, susijusios su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų

suėjimu – baudžiamojo proceso nutraukimas, civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje išsprendimas, kaltinamojo teisė į baudžiamosios bylos išnagrinėjimą iš esmės.

**Šaltiniai.** Magistro baigiamajame darbe išnagrinėti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių (Estijos, Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Suomijos, Švedijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Rusijos, Šveicarijos) baudžiamieji įstatymai bei tarptautinės sutartys, įtvirtinančios senatį. Naudotasi Lietuvos (V. Piesliako, S. Bikelio, E. Riaubaitės, S. Nikarto, L. Ūselės, R. Drakšo ir kt.) ir užsienio mokslininkų (N. S. Šatychinos, V. V. Skibickio, S. G. Kelinos, H. H. Jescheck, S. Zimmermann ir kt) vadovėliais, monografijomis, periodinėje literatūroje publikuotais moksliniais straipsniais, taip pat moksliniais straipsniais iš internetinių duomenų bazių, kitais internetiniais šaltiniais. Analizuoti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo teisminė praktika, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys.

**Tyrimo metodologija.** Magistro baigiamojo darbo uždavinių įgyvendinimui darbe remiamasi teisės doktrinoje suformuluotais metodologiniais pagrindais. Šių metodų kompleksinis taikymas lėmė darbo išsamumo ir pagrįstumo lygį. **Istorinis metodas** panaudotas siekiant atskleisti senaties instituto raidą Lietuvoje po 1918 metų vasario 16-osios Nepriklausomybės paskelbimo, taip pat Rusijos baudžiamųjų įstatymų (1903 m. Rusijos baudžiamojo statuto, 1926 m. RTFSR baudžiamojo kodekso bei 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso) įtaką šiandieniniam senaties instituto reglamentavimui Lietuvos Respublikoje. **Loginis – dogmatinis metodas** padėjo aiškinant įvairias sąvokas bei vertinant autorių argumentaciją. Tyrimo objektą kaip sistemos dalį leido nagrinėti **sisteminės analizės metodas**. **Lyginamasis metodas** taikytas šiame darbe lyginant įvairias mokslines koncepcijas, baudžiamosios teisės mokslininkų nuomones, Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų nuostatas. **Dokumentų analizės metodo** pagalba kaip empirinė medžiaga buvo analizuoti Europos Žmogaus Teisių Tiesmo sprendimai, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimai, Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys. **Indukcinio – dedukcinio pažinimo metodas** buvo taikomas apibendrinant atskirų žinių, faktų empirinius duomenis ir atvirksčiai – formuluojant bendrojo pobūdžio teorines nuostatas, konkrečias išvadas ir pasiūlymus.

# PIRMAS SKYRIUS. SENATIES INSTITUTO SAMPRATA, JURIDINĖ PRIGIMTIS, ATRIBOJIMAS

## 1.1. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties samprata, atribojimas

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis – tai teisinė situacija, kai suėjus baudžiamajame įstatyme numatytam terminui nusikalstamą veiką padaręs asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus, jų skaičiavimo ir taikymo pagrindus nustato LR BK 95 straipsnis, numatantis, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, jeigu praėję:

1. treji metai, kai buvo padarytas baudžiamasis nusižengimas<sup>3</sup>;
2. aštuoneri metai, kai buvo padarytas neatsargus<sup>4</sup> arba nesunkus tyčinis nusikaltimas<sup>5</sup>;
3. dvylika metų, kai buvo padarytas apysunkis tyčinis nusikaltimas<sup>6</sup>;
4. penkiolika metų, kai buvo padarytas sunkus nusikaltimas<sup>7</sup>;
5. dvidešimt penkeri metai, kai buvo padarytas labai sunkus nusikaltimas<sup>8</sup>;
6. trisdešimt metų, kai buvo padarytas nusikaltimas, susijęs su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu.

Baudžiamosios teisės doktrinoje išskiriamas pagrindinis principas, lemiantis senaties terminų trukmę - apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai turi atitikti

---

<sup>3</sup> Baudžiamasis nusižengimas – tai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse uždrausta veika, už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu (LR BK 12 straipsnis).

<sup>4</sup> Nusikaltimas yra neatsargus, jeigu jis padarytas dėl nusikalstamo pasitikėjimo arba nusikalstamo nerūpestingumo (LR BK 16 straipsnis).

<sup>5</sup> Nesunkus tyčinis nusikaltimas – tai toks nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo (LR BK 11 straipsnio 3 dalis).

<sup>6</sup> Apysunkis tyčinis nusikaltimas – tai toks nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo (LR BK 11 straipsnio 4 dalis).

<sup>7</sup> Sunkus nusikaltimas – tai toks tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo (LR BK 11 straipsnio 5 dalis).

<sup>8</sup> Labai sunkus nusikaltimas – tai toks tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimties metų laisvės atėmimą (LR BK 11 straipsnio 6 dalis).

maksimalias nusikalstamų veikų sankcijas arba būti už jas ilgesni. Rusijos mokslininkė N. S. Šatychina pabrėžia, kad nustatant apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus, itin svarbu išlaikyti šį proporcingumą tarp sankcijų už padarytas nusikalstamas veikas ir senaties terminų.<sup>9</sup>

Manytina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas neišlaiko proporcingumo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų ir sankcijų už padarytus neatsargius nusikaltimus atžvilgiu – LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto b papunktyje numatyti vienodi senaties terminai neatsargiems ir nesunkiems tyčiniams nusikaltimams – aštuoneri metai. Skirtingai nuo tyčinių nusikalstamų veikų (nusikalstamos veikos yra skirstomos į baudžiamuosius nusizengimus ir nusikaltimus, o šie savo ruožtu į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius), Lietuvos baudžiamojoje teisėje nėra neatsargių nusikaltimų skirstymo pagal pavojingumą. Tai, kad šių nusikalstamų veikų pavojingumas skiriasi, įrodo įstatymų leidėjo numatytos sankcijos už neatsargius nusikaltimus. Pavyzdžiui, LR BK 281 straipsnio 1 dalis (kelių transporto priemonės vairavimas pažeidžiant kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles, jeigu dėl to įvyko eismo įvykis, dėl kurio buvo nesunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata) numato maksimalią dviejų metų laisvės atėmimo bausmę. Kita to paties straipsnio dalis - LR BK 281 straipsnio 6 dalis (kelių transporto priemonės vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų pažeidžiant kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles, jeigu dėl to įvyko eismo įvykis, dėl kurio žuvo žmogus) numato laisvės atėmimą nuo trejų iki dešimties metų. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas abejoms nusikalstamoms veikoms - ir pagal sankciją įstatymo leidėjo nesunkiam tyčiniam nusikaltimui prilygintai neatsargiai nusikalstamai veikai (LR BK 281 straipsnio 1 dalis), ir sunkiam tyčiniam nusikaltimui prilygintai nusikalstamai veikai (LR BK 281 straipsnio 6 dalis) – vienodas<sup>10</sup>. Toks teisinis reguliavimas laikytinas neproporcingu ir net diskriminaciniu<sup>11</sup> - asmuo, padaręs sunkesnę neatsargų nusikaltimą atsiduria tokioje pačioje teisinėje padėtyje, kaip

---

<sup>9</sup> Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

<sup>10</sup> Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimu baudžiamojoje byloje Nr. 2K-208/2010 R.M. buvo nuteistas dešimties metų laisvės atėmimo bausme dėl LR BK 281 straipsnio 6 dalyje numatyto nusikaltimo padarymo, tapusio septynių asmenų žūties priežastimi. Taigi, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas šiai nusikalstamai veikai, kurios padariniai nepataisomi, yra tik aštuoneri metai (pagal senąją LR BK 95 straipsnio redakciją – penkeri metai – aut. past.)

<sup>11</sup> Pagal Teisingumo Teismo praktiką diskriminacija apima skirtingų taisyklių taikymą panašiai situacijai arba tos pačios taisyklės taikymą skirtingoms situacijoms (1998 m. birželio 30 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Mary Brown v Rentokil Ltd*, C-394/96; 1996 m. vasario 13 d. sprendimas byloje prieš *Gillespie*, C-342/93).



ir asmuo, padaręs nesunkų neatsargų nusikaltimą. Autorės nuomone, įstatymų leidėjas turėtų įtvirtinti baudžiamajame kodekse ne tik tyčinių, bet ir neatsargių nusikalstamų veikų skirstymą pagal veikos rūšinį pavojingumą, o kartu ir diferencijuotus senaties terminus skirtingo pavojingumo neatsargioms nusikalstamoms veikoms.

Diferencijuoti senaties terminai, kaip teisingai pastebėjo rusų mokslininkas S. G. Kelina, yra taikomi tik asmenims, kurie nevengia baudžiamosios atsakomybės.<sup>12</sup> Besislapstantiems nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo LR BK 95 straipsnio 4 dalimi nustatytas nediferencijuotas dvidešimt penkerių metų, o padariusiems nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu – trisdešimties metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas (jei senaties eiga nenutrūko dėl naujos nusikalstamos veikos padarymo). Palyginus šiuos terminus su LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto e ir f papunkčiuose numatytais diferencijuotais dvidešimt penkerių (dėl labai sunkaus nusikaltimo padarymo) ir trisdešimties metų (dėl nusikaltimo, susijusio su tyčiniu kito asmens nužudymu) apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminais, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas į tokią pačią teisinę padėtį pastatė asmenis, kurie vengia baudžiamosios atsakomybės ir asmenis, kurie jos nevengia. Tokia situacija yra neteisinga. Sutiktina su E. Riaubaitės išreikšta nuomone, kad įstatymų nustatytas nediferencijuotas senaties terminas turi būti ilgesnis už ilgiausią diferencijuotą senaties terminą.<sup>13</sup> “Faktas, kad asmuo vengė atsakomybės, negali likti teisiškai neivertintas”<sup>14</sup>.

Teisiškai neįvertinti negalima ir aplinkybės, kad nėra teisingas vienodo nediferencijuoto senaties termino nustatymas skirtingo rūšinio pavojingumo nusikalstamoms veikoms. Lygindami LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto a – f papunkčius su to paties straipsnio 4 dalimi, matome, kad asmuo, pavyzdžiui, padaręs baudžiamąjį nusižengimą ir vengęs baudžiamosios atsakomybės, atsiduria žymiai blogesnėje padėtyje nei baudžiamosios atsakomybės taip pat vengiantis, bet padaręs labai sunkų nusikaltimą asmuo (išsireiškus matematiškai – daugiau nei aštuonis kartus blogesnėje padėtyje). Dėl šių priežasčių pritartina rusų mokslininko V. V. Skibickio siūlymui labiau individualizuoti nediferencijuotus senaties

---

<sup>12</sup> Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. -Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4). P. 159 – 176.

<sup>13</sup> Ten pat.

<sup>14</sup> Ten pat.

terminus priklausomai nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo.<sup>15</sup> Šis mokslininkas bei lietuvių mokslininkė E. Riaubaitė laikosi vieningos pozicijos, kad asmeniui, vengiančiam ikiteisminio tyrimo ar teismo, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis neturėtų sueiti praėjus dvigubai ilgesnei laiko trukmei nei nustatytajai įstatymo asmenims, nevengiantiems baudžiamosios atsakomybės.<sup>16</sup> Pavyzdžiui, LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto b papunktyje nustatytas aštuonerių metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas, kai padarytas nesunkus tyčinis nusikaltimas, besislapstančiam asmeniui pailgėtų iki šešiolikos metų, kai padarytas apysunkis tyčinis nusikaltimas (LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto c papunktis), – iki dvidešimt keturių metų ir t.t. Vadovaujantis šiuo reguliavimu, asmens slėpimasis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo prilyginamas atitinkamos nusikalstamos veikos padarymui, t.y. apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai besislapstančiam asmeniui pailgėja atitinkamos nusikalstamos veikos padarymo senaties terminų trukme. Taigi, autoriai, bandydami išspręsti nediferencijuotų senaties terminų proporcingumo problemą, sukuria kitą neproporcingo senaties terminų trukmės reguliavimo pavyzdį. Siūlytina, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką ir besislapstančiam nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų trukmė padidėtų pusantro karto. Nediferencijuoti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai priklausytų nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo, tačiau asmens slėpimosi neprilygintų naujos nusikalstamos veikos padarymui.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymui yra itin reikšmingi du – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pradžios ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pabaigos – momentai.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eiga prasideda nuo nusikalstamos veikos padarymo. LR BK 3 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad “nusikalstamos veikos padarymo laikas yra veikimo (neveikimo) laikas arba baudžiamojo įstatymo numatytų padarinių atsiradimo laikas, jeigu asmuo norėjo, kad padariniai atsirastų kitu laiku“. Vokiečių mokslininkas H. H. Jescheck išskiria nusikalstamos veikos formalųjį bei esminį užbaigimą - pirmąjį sieja su nusikalstamų veiksmų atlikimo pabaiga, antrąjį, kuriuo ir siūlo kliautis skaičiuojant senaties eigą, - su pačios nusikalstamos veikos užbaigimu.<sup>17</sup> Jei nusikalstamos

---

<sup>15</sup> Cit. pagal ten pat.

<sup>16</sup> Ten pat.

<sup>17</sup> Jescheck, H. H. Lehrbuch des Strafrechts. – Berlin: Duncker & Humblot, 1988. P. 811 – 821.

veikos sudėtis nereikalauja padarinių kilimo, t.y. veikos kriminalizavimą siejant su pačio veiksmo atlikimu, formalusis bei esminis nusikalstamos veikos užbaigimai sutampa. Prof. V. Piesliakas teigia, kad „senaties terminai LR BK 95 straipsnio prasme pradedami skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos pabaigos, t.y. kai veikoje yra baigtinio nusikaltimo ar parengtinės nusikalstamos veikos sudėtis“.<sup>18</sup> Minėtiems autoriams prieštarauja N. S. Šatychina, nesiejanti nusikalstamos veikos užbaigimo su padarinių atsiradimu.<sup>19</sup> Esminis šios mokslininkės pateiktos pozicijos trūkumas – galimas neteisingas nusikalstamos veikos kvalifikavimas (pavyzdžiui, asmuo tik po daugelio metų buvimo komoje, numiršta. Nesiejant padarytos nusikalstamos veikos su padarinių atsiradimu, kaltininkas yra nubaudžiamas tik už sunkų sveikatos sutrikdymą), leidžiantis nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės (atsakomybės už nužudymą – aut. past.).

Senaties eigos pradžia – nusikalstamos veikos padarymo momentas bendrininkavimo atveju taip pat sukelia baudžiamosios teisės mokslininkų diskusijas. N. S. Šatychina siūlo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus skaičiuoti kiekvieno bendrininko atžvilgiu atskirai, nuo paskutiniojo jo nusikalstamo veiksmo objektyviosios pusės. Ji teigia, kad nepaisant bendrininkų veiksmų bendrumo, kiekvieno iš bendrininkų nusikaltimo sudėtis yra individuali.<sup>20</sup> Manytina, kad priešinga, V. Piesliako pateikta pozicija – terminų skaičiavimo pradžia sieti su vykdytojo atliktų veiksmų ar sukeltų padarinių atsiradimo momentu, neatsižvelgiant į atskirų bendrininkų veiksmų atlikimo laiką, – yra teisingesnė.<sup>21</sup> Nežiūrint to, kad kiekvieno bendrininko atžvilgiu senaties pradžios momentą nustatyti yra problematiška, tai daryti nėra ir tikslinga, nes bendrininkavimas yra bendra jungtinė kelių asmenų nusikalstama veika ir neatsižvelgiant į konkretų asmens atliekamą vaidmenį (vykdytojo, organizatoriaus, kurstytojo ar padėjėjo) darant nusikalstamą veiką, visi bendrininkai atsako pagal tą patį baudžiamąjį įstatymą už visas veikas ir visus padarinius, kurias jie padarė ir kuriuos apėmė jų tyčia. „Kiekvienas kaltininkas suvokia, kad daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitais asmenimis tam tikru būdu prie jos prisidėdamas.“<sup>22</sup> Skaičiuojant apkaltinamojo

---

<sup>18</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 417.

<sup>19</sup> Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

<sup>20</sup> Ten pat.

<sup>21</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 417.

<sup>22</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-02-23 nutartis. Byla Nr. 2K-56/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-03-18 nutartis. Byla Nr. Nr. 2K-241/2003.

nuosprendžio priėmimo senaties terminus kiekvieno bendrininkų atžvilgiu atskirai, dalis bendrininkų gali atsidurti palankesnėje teisinėje padėtyje lyginant su kitais ir galimai išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Būtina paminėti ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų skaičiavimą tęstinių bei trunkamųjų nusikalstamų veikų atžvilgiu. Esant tęstinei nusikalstamai veikai, senaties eiga skaičiuojama nuo paskutinės veikos, įeinančios į nusikalstamos veikos sudėtį.<sup>23</sup> Esant trunkamajai nusikalstamai veikai, senaties eiga prasideda nuo nusikalstamos veikos nutraukimo. Rusijos mokslininkas Durmanovas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pradžią sieja su trunkamosios nusikalstamos veikos pradžios momentu.<sup>24</sup> Pritartina daugelio mokslininkų (V. Piesliako, N. S. Šatyčinos, V. E. Smolnikovo ir kitų) išsakytai nuomonei, kad tokiu atveju apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų pasibaigimas reikštų nusikalstamos veikos įteisinimą.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų pabaigos momentas priklauso nuo valstybės pasirinkto senaties reguliavimo modelio. LR BK 95 straipsnis reglamentuoja apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį, t.y. apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties pabaigą sieja su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu. Šios nuostatos inkorporavimą į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą lėmė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojame byloje Nr. 2K-280/1999.<sup>25</sup> Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suabejojo iki tol vyravusia praktika senaties terminus skaičiuoti tik iki asmens baudžiamojame persekiojimo pradžios.<sup>26</sup> “Baudžiamojame teisėje teisiškai reikšmingi yra du momentai – nusikaltimo padarymas ir sankcijos pritaikymas. Todėl terminas – patraukimas baudžiamajon atsakomybėn – negali būti nei tapatinamas, nei siejamas su tarpinėmis baudžiamojame proceso įstatymuose nustatytais baudžiamosios bylos tyrimo stadijomis.”<sup>27</sup> Lietuvos Aukščiausiasis Teismas susiejo baudžiamąją atsakomybę su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, t.y. su asmens pripažinimu kaltu padarius nusikalstamą veiką. V. Piesliakas siūlo atkreipti dėmesį, kad LR BK 95 straipsnyje numatyti senaties terminai siejami ne su

---

<sup>23</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 417.

<sup>24</sup> Cit. pagal Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

<sup>25</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-11-12 nutartis. Byla Nr. Nr. 2K-280/1999.

<sup>26</sup> Tokia teismų praktika prieštaravo įstatymo prasmei, o atskirais atvejais lėmė nepateisinamai ilgą baudžiamojame proceso trukmės toleravimą.

<sup>27</sup> Ten pat.

apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu, bet su priėmimu.<sup>28</sup> Autorė šiai minčiai nepritaria ir būtų linkusi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus sieti su apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu. Pasak LR Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalies, asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Taigi, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas, skirtingai nei apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimas, neturi jokios juridinės galios asmeniui.<sup>29</sup> Su apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu senaties eigos pabaigą sieja ir R. Drakšas, teigiantis, kad baudžiamoji atsakomybė pradedama įgyvendinti tik įsiteisėjus apkaltinamajam nuosprendžiui: „iki kaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo negalimi jokie veiksmai, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį“.<sup>30</sup> H. H. Jescheck taip pat tvirtina, kad senaties eigos nutrūkimas įvyksta tik galutinai užbaigus baudžiamąjį teisinį procesą.<sup>31</sup> Be to, ar tikslinga baudžiamojon atsakomybėn patraukti asmenį, kurio padarytos nusikalstamos veikos atžvilgiu senaties terminai jau yra suėję, nors jo atžvilgiu ir priimtas apkaltinamasis nuosprendis?

Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis – tai teisinė situacija, kai suėjus baudžiamajame įstatyme numatytam terminui yra nevykdomas apkaltinamasis nuosprendis nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senačiai pasibaigus negali būti vykdomos nei teismo paskirtos bausmės, nei auklėjamosios priemonės. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminų skaičiavimo ir taikymo pagrindus nustato LR BK 96 straipsnis. Apkaltinamasis nuosprendis nevykdomas, jeigu jis nebuvo įvykdytas:

1. per dvejus metus, kai paskirta bausmė už baudžiamąjį nusižengimą;
2. per trejus metus, kai paskirta ne laisvės atėmimo bausmė, arba kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija dvejų metų;
3. per penkerius metus, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija penkerių metų;
4. per dešimt metų, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija dešimt metų;

---

<sup>28</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 419.

<sup>29</sup> Asmuo, kurio atžvilgiu priimtas, bet neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis priėmus apkaltinamąjį laikomas kaltu *de facto*, bet ne *de jure*.

<sup>30</sup> Drakšas, R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2003, Nr. (47). P. 31.

<sup>31</sup> Jescheck, H. H. Lehrbuch des Strafrechts. – Berlin: Duncker & Humblot, 1988. P. 811 – 821.

5. per penkiolika metų, kai paskirta laisvės atėmimo bausmė viršija dešimt metų ar paskirtas laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo, kodekso papildymo 170<sup>1</sup> straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymu<sup>32</sup> (toliau – LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu) buvo pailginta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų trukmė, o apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties reguliavimas nebuvo pakeistas. Kyla klausimas – ar apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų trukmė turi būti proporcinga apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties trukmei? Rašant magistro darbą analizuoti autoriai apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo bei apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties ryšiui neskyrė daug dėmesio, pasitenkindavo lakoniškais pasakymais, kaip „baudžiamuosiuose įstatymuose ji (bausmės senatis – aut. past.) dažniausiai reglamentuojama kartu su proceso senatimi“<sup>33</sup>. Visgi, manytina, kad tarp apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties yra glaudus ryšys ir abiejų senaties instituto rūšių trukmės terminai turėtų būti suderinti tarpusavyje. Tai, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai turi būti proporcingi, įrodo ir mūsų tirtų užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų normos.<sup>34</sup>

Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai skaičiuojami nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos iki nuosprendžio vykdymo pradžios (LR BK 96 straipsnio 2 dalis). Siūlytina, remiantis analogiškais argumentais kaip ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties nediferencijuotus terminus – penkiolika metų po nuosprendžio įsiteisėjimo dienos ir dvidešimt metų, kai paskirta ilgesnė nei dešimties metų laisvės atėmimo bausmė ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos (LR BK 96 straipsnio 3 dalis) individualizuoti priklausomai nuo paskirtos bausmės dydžio ar nusikalstamos veikos sunkumo (baudžiamojo nusižengimo atveju).

Skirtumą tarp apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties taikliai apibrėžė vokiečių mokslininkas H. H. Jescheck - „abi

---

<sup>32</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo, kodekso papildymo 170<sup>1</sup> straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymas // Valstybės žinios 2010, Nr. 75-3792.

<sup>33</sup> Pradel. J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. 2001. - Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 584.

<sup>34</sup> Pavyzdžiui, Latvijoje apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai išsidėstę tokia seka – 6 mėn., 2 m., 5 m., 10 m., 15m., apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties – 2m., 3 m., 5 m., 10 m., 15 m., Vokietijoje – 3m., 5 m., 10 m., 20 m., 30 m. ir 3 m., 5 m., 10 m., 20 m., 25 m.

senaties rūšys eina viena šalia kitos – persekiojimo senatis baigiasi apkaltinamojo nuosprendžio juridine galia, o vykdymo senatis šiuo momentu tik prasideda“.<sup>35</sup>

## **1.2. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties pateisinimas bei juridinė prigimtis**

Baudžiamosios teisės moksle kyla daug diskusijų dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties egzistavimo pateisinimo bei juridinės prigimties.

Bandydami išskirti esminę senaties instituto baudžiamojoje justicijoje pateisinimo teoriją<sup>36</sup>, mes pasinaudosime Lietuvos mokslininko S. Bikelio pateikta senaties instituto pateisinimo teorijų klasifikacija (senaties materialinės koncepcijos teorijas papildysime dar viena – baudžiamojo persekiojimo bei nubaudo netikslingumo dėl nusikalstamos veikos pavojingumo praradimo - teorija).<sup>37</sup>

Senaties instituto pateisinimo koncepcijos yra skirstomos į materialinę bei į procesinę, o šios savo ruožtu į atskiras teorijas.

### **Senaties instituto materialinė koncepcija:**

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumas dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo**

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo teorija senaties instituto pagrindimą sieja su pozityviais kaltininko pokyčiais, t.y. asmens pavojingumo praradimu. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas nereikalauja socialiai aktyvaus asmens elgesio ir asmens pavojingumo praradimą sieja tik su naujų nusikalstamų veikų nedarymu. V. Piesliakas pabrėžia, kad „išoriškai pasireiškiantis žmogaus elgesys leidžia daryti išvadas apie jo požiūrį į tam tikras vertybes ir spręsti jo teisinės atsakomybės

---

<sup>35</sup> Jescheck, H. H. Lehrbuch des Strafrechts. – Berlin: Duncker & Humblot, 1988. P. 811 – 821.

<sup>36</sup> S. Bikelis teisingai pastebi, kad būtina išskirti esminę senaties pateisinimo baudžiamojoje justicijoje teoriją dėl to, kad praktiškai kiekviena iš nurodytų idėjų reikalauja iš principo skirtingo senaties instituto reguliavimo. (Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 - 66).

<sup>37</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

klausimus<sup>38</sup>. Iš tiesų, kildinant senaties institutą tiesiogiai iš LR BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos baudmės paskirties, senaties pritaikymu konstatuojama, kad baudmės tikslas yra pasiektas<sup>39</sup>, todėl baudmės taikymas tokiam asmeniui reikštų nemotyvuotą prievartos taikymą, kerštą. Senaties terminų trukmė yra priklausoma nuo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo, o šis priklausomas nuo maksimalių bausmių už atitinkamas nusikalstamas veikas dydžio, taigi, galime teigti, kad senaties terminų trukmė yra priklausoma nuo bausmių už padarytas nusikalstamas veikas. Įstatymų leidėjui laikantis principo, kad senaties terminų trukmė turi būti ilgesnė už maksimalią atitinkamos nusikalstamos veikos bausmę, yra užtikrinama asmens resocializacija per ilgesnį laiką, tačiau be valstybės prievartos įsikišimo.

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo teoriją kaip vienintelį senaties pateisinimo pagrindą pripažįsta V. Piesliakas, E. Riaubaitė, daugelis Rusijos mokslininkų (S. G. Kelina, V. V. Skibickis, N. S. Šatyčina ir kt.). Kaip vieną iš galimų senaties instituto pateisinimo pagrindų kaltininko asmenybės pasikeitimą pripažįsta vokiečių mokslininkai S. Zimmerman, H. H. Jescheck, D. Bock, rusų mokslininkė N. S. Šatyčina, amerikiečių mokslininkė L. Powell. Klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos pradininkas C. Beccaria baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo teorijos laikėsi tik mažesnių nusikaltimų atžvilgiu. Didiesiems nusikaltimams “pradedant žmogžudyste ir baigiant visomis kitomis svarbesnėmis piktadarystėmis” C. Beccaria siūlė apskritai netaikyti senaties dėl “ilgo pasilikimo tautos atmintyje”.<sup>40</sup>

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo teorija reikalauja įstatyminio reguliavimo, numatančio naujos nusikalstamos veikos padarymą senaties terminų dėl ankstesnės nusikalstamos veikos nutrūkimo pagrindu. Asmens pavojingumo praradimu kaip senaties taikymo pagrindu yra pagrįstas Lietuvos, Latvijos, Austrijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas senaties instituto reguliavimas. S. Bikelis išskiria Rusiją, kaip valstybę, kurios mokslininkai vieningai palaiko asmens

---

<sup>38</sup> Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2009. P. 336.

<sup>39</sup> Asmuo laikosi įstatymų, nebedaro naujų nusikalstamų veikų. Savo pozityviu (nepavojingu) elgesiu jis atkuria pusiausvyrą tarp nusikalstama veika pažeistų teisių ir pareigų – taip iš dalies prisiima valstybės funkciją.

<sup>40</sup> Bekarija, Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. - Vilnius, 1992. P. 58 – 60.



pasitaisymo teoriją, tačiau įstatymų leidėjas be mokslininkų pritarimo naujajame Rusijos 1996 m. baudžiamajame kodekse jos atsisakė.<sup>41</sup>

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumas dėl asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nunykimu**

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nunykimu teorija grindžiama tuo, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, laikui bėgant su ja praranda ryšį. “Nusikalstama veika gali būti kaltininko nepamiršta, tačiau ji priimama tik kaip tolimas istorinis (nebeaktualus, neasmeninis) faktas.”<sup>42</sup>

S. Bikelis lygina šią bei baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo teorijas bei pabrėžia, kad pirmoji nereikalauja jokių pozityvių asmenybės pokyčių.<sup>43</sup> Pozityvių asmenybės pokyčių nereikalavimas leidžia nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriame senaties terminų nenutrauktų naujų nusikalstamų veikų darymas, o senaties terminai būtų skaičiuojami atskirai nuo kiekvienos nusikalstamos veikos pabaigos. Tačiau valstybė teisės pažeidėjui taiko prievartą, kad, ribodama jo teises, mažintų jo pavojingumą visuomenei.<sup>44</sup> Ar nėra prasminga tokio asmens atžvilgiu taikyti prievartą už visas padarytas nusikalstamas veikas, jei ryšys tarp kaltininko ir dalies jo padarytų nusikalstamų veikų jau yra nunykęs, tačiau asmens pavojingumas išlikęs (tai įrodo naujų nusikalstamų veikų darymas)? Be to, asmens santykį su padaryta nusikalstama veika yra labai sudėtinga užfiksuoti, jis yra individualus. Autorė iškelia idėją, kad šios teorijos, kaip esminio senaties pagrindimo, pasirinkimas reikalauja įstatyminio reguliavimo, suteikiančio teismui diskreciją spręsti dėl senaties taikymo tikslingumo kiekvienos asmens padarytos nusikalstamos veikos atžvilgiu.

Kritiniu požiūriu vertintinas teiginys, kad baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumas dėl asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nunykimu leidžia susieti senaties terminų trukmę su padarytos nusikalstamos veikos sunkumu.<sup>45</sup> Atvirkščiai, manytina, kad nusikalstamos veikos subjektyvus aktualumas kaltininkui priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio (pavyzdžiui, teigtina, kad asmens

---

<sup>41</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>42</sup> Ten pat.

<sup>43</sup> Ten pat.

<sup>44</sup> Vaišvila, A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia: 2000.

<sup>45</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

santykis su padarytas smurtine nusikalstama veika bus daug patvaresnis nei su turtine nusikalstama veika, net jei pastaroji ir būtų sunkesnio pobūdžio).

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumo dėl asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nenykimo teoriją kaip vienintelį senaties instituto pateisinimo pagrindą palaiko S. Lourie. Kiti Vokietijos baudžiamosios teisės mokslininkai – M. Radke, S. Zimmerman – senaties tikslingumą sieja su šia bei su baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumo dėl jų aktualumo visuomenei nenykimo teorijomis. Šias teorijas palaiko ir Lietuvos mokslininkas S. Bikelis.

Asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nenykimo teorija yra grindžiamos Estijos, Lenkijos, Vokietijos, Šveicarijos, Švedijos, Suomijos baudžiamųjų įstatymų nuostatos, susijusios su senaties reguliavimu. Šveicarijos baudžiamasis kodeksas, numatantis tik absoliučius, jokių aplinkybių nenutraukiamus bei nesustabdomus, senaties terminus – geriausias šios teorijos įgyvendinimo baudžiamuosiuose įstatymuose pavyzdys.<sup>46</sup>

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumas dėl nusikalstamos veikos ir jos baudžiamojo teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei nenykimo**

„Kuo mažiau praeis laiko tarp bausmės ir nusikaltimo, tuo įspūdingesnė ir patvaresnė žmonių atmintyje bus šių dviejų idėjų – nusikaltimo ir bausmės – sąveika; tada jie supras, kad nusikaltimas – yra priežastis, o bausmė – nuolatinis neišvengiamas padarinys.“<sup>47</sup> Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumo dėl nusikalstamos veikos ir jos baudžiamojo teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei nenykimo teorija senaties egzistavimo pateisinimą sieja su visuomenės (kartu ir nukentėjusiojo) „išgijimu“ po nusikalstamos veikos padarymo praėjus tam tikram laiko tarpui. Kaip ir asmeninio ryšio tarp kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos nenykimo teorijoje, taip ir šioje, nusikalstamos veikos aktualumo nenykimas nesietinas su jos „išsitrynimu“ iš visuomenės „atminties“<sup>48</sup>. Pavėluotas teisingumas, reiškiantis brangių procedūrų bei nesavalaikės prievartos taikymą, daro patį nuteisimo procesą bei nuosprendį visiškai neefektyviais bei galinčiais sukelti daugiau žalos visuomenei nei pati nusikalstama veika.<sup>49</sup> Nusikalstamos veikos padarymo sukelti socialiniai konfliktai ilgainiui nurimsta, tiek visuomenė, tiek ir nusikaltėlis sugrįžta į „normalų režimą“. Pakartotinis praeties detalių

---

<sup>46</sup> Ten pat.

<sup>47</sup> Bekarija, Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. - Vilnius, 1992. P. 73.

<sup>48</sup> Cit. S. Lourie pagal Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>49</sup> Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

nagrinėjimas gali įaudrinti spėjusius nusistovėti visuomeninius ryšius. Ši teorija paaiškina, kodėl tarptautiniu lygiu, taip pat valstybių nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose numatomos nusikalstamos veikos, kurioms negali būti taikoma senatis - “kai kurie nusikaltimai, besikėsiantys į reikšmingas visuomenines vertybes, sukelia konfliktus, kurie negali būti sprendžiami neveikimu”<sup>50</sup>.

Manytina, kad pakartotinės nusikalstamos veikos padarymas, jei senaties terminai ankstesnio nusikaltimo atžvilgiu nėra suėję, neišvengiamai “išjudina” mažiau ar daugiau nurimusį socialinį konfliktą. “Socialiniai reiškiniai yra tiek realūs, kiek apie juos žino žmonės”<sup>51</sup>. Teigtina, kad naujos nusikalstamos veikos padarymas aktualizuoja senąją nusikalstamą veiką visuomenės atmintyje, jeigu santykis su ankstesne nusikalstama veika dar nėra nnykęs, t.y. nėra suėję senaties terminai dėl ankstesnės nusikalstamos veikos padarymo. Darytina kategoriška išvada, kad baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumo dėl nusikalstamos veikos ir jos baudžiamojo teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei nnykimo teorija reikalauja įstatyminio reguliavimo, siejančio naujos nusikalstamos veikos padarymą su senaties eigos dėl anksčiau padarytos nusikalstamos veikos nutrūkimo. Su pasiūlyta idėja nesutiktų S. Bikelis, teigiantis, kad aprašomoji teorija reikalauja tokio pat įstatyminio reguliavimo, kaip ir ryšio tarp asmens ir nusikalstamos veikos nnykimo teorija.<sup>52</sup> Tačiau N. S. Šatychinos nuomone, tarp asmens ir jo padarytos nusikalstamos veikos susiklostę santykiai yra kitokio pobūdžio nei santykiai tarp padarytos nusikalstamos veikos ir visuomenės (kartu ir nukentėjusiojo).<sup>53</sup>

Apibendrinant būtina paminėti, kad tam tikrų nusikaltimų atžvilgiu, įstatymų leidėjas laiko tikslinga atverti visuomenės “žaizdas” ir nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo neilgam laiko tarpui (vieneriems – trejiems metams) yra atnaujinami senaties terminai (plačiau apie tai – antrojo skyriaus 2.2.1. poskyryje).

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslingumas atpildo teorijos ir humanizmo principo požiūriu**

---

<sup>50</sup> Ten pat. P.

<sup>51</sup> Cit. pagal Bergeris P. ir Luckmanas T. knygoje Dobryninas A., Sakalauskas G., Žilinskienė L. Kriminologijos teorijos. – Vilnius: Eugrimas, 2008. P. 137.

<sup>52</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>53</sup> Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

Baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumas atpildo teorijos ir humanizmo principo požiūriu siejamas su asmens, padariusio nusikalstamą veiką, negatyvių išgyvenimų prilyginimu bausmei.

Autorės nuomone, remiantis šia teorija, yra netikslinga baudžiamajame įstatyme įtvirtinti nusikalstamą veiką padariusio asmens slėpimąsi nuo ikiteisminio tyrimo, teismo ar vengimą atlikti bausmę kaip senaties eigą stabdantį pagrindą. Juk slapstymasis ar vengimas atlikti bausmę asmeniui sukelia dar didesnes „kančias“ dėl nežinios ir neapibrėžtumo. Pritartina S. Bikelio nuomonei, kad kaltininkas savo aktyviais veiksmais, t.y. atvykimu į teisės saugos institucijas, prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, aktyviu padėjimu ikiteisminiam tyrimui ar teismui savo „kančią“ gali sutrumpinti.<sup>54</sup> Be to, „prielaida apie dideles kaltininko kančias ypač abejotina tuomet, kai kaltininkas turi nemažai kriminalinės patirties“<sup>55</sup>.

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumas dėl nusikalstamos veikos pavojingumo nunykimu**

Kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai (A.A. Gercenzon, N. D. Durmanov, P. A. Fefelov) laikosi nuomonės, kad suėjus senaties terminams pavojingumą praranda ne nusikalstamą veiką padaręs asmuo, o pati nusikalstama veika.<sup>56</sup>

Sutiktina su Rusijos mokslininkų N. S. Šatychinos, S. G. Kelinos, V. V. Skibickio nuomone, kad veikos visuomeninio pavojingumo praradimas turėtų iššaukti jos dekriminalizaciją.<sup>57</sup> Nusikalstama veika pasireiškia objektyviųjų požymių visuma: pačia nusikalstama veika, padariniais, veikos padarymo vieta, būdu, laiku ir kt. Šie požymiai yra objektyvūs, jie nekinta laikui bėgant, „todėl ir pati nusikalstama veika negali prarasti savo pavojingumo, nebent ji būtų dekriminalizuota“.<sup>58</sup>

### **Senaties instituto procesinė koncepcija**

---

<sup>54</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>55</sup> Ten pat.

<sup>56</sup> Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4). P. 159 – 176.

<sup>57</sup> Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть - Санкт-Петербург, 2006. P. 899 – 906.

<sup>58</sup> Skibickis V. V., cit. pagal Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4). P. 159 – 176.

Būtina pažymėti, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties egzistavimas procesine koncepcija negali būti pateisinamas iš esmės. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties pradžios momentas – apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimas – yra baudžiamojo proceso pabaiga. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties eigoje nėra atliekami jokie procesiniai veiksmai.

- **senaties terminai kaip teisėsaugos pareigūnų procesinį aktyvumą skatinanti priemonė, kartu priemonė, užtikrinanti asmens teisę į greitą procesą**

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466/2006 pripažino apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį teisėsaugos pareigūnų procesinį aktyvumą bei asmens teisės į greitą procesą užtikrinimo priemone: „*Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas baudžiamajame įstatyme šį institutą, iš esmės pripažįsta, kad atitinkamos valstybės ikiteisminio tyrimo ir (ar) teisminės institucijos konkrečioje baudžiamojoje byloje gali neįvykdyti savo konstitucinės priedermės per įstatyme nustatytą laiką. Todėl LR BK yra įtvirtintas imperatyvas, kad tokiais atvejais baudžiamoji byla besąlygiškai nutraukiama*“.<sup>59</sup> Su šia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutas lemia spartesnį baudžiamąjį procesą, galima sutikti tik iš dalies. Senaties institutas proceso spartinimo ir teisėsaugos pareigūnų „disciplinavimo“ funkciją atlieka tik netiesiogiai.<sup>60</sup>

Baudžiamasis procesas (ypatingai - greitas baudžiamasis procesas) bei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis – nėra tapačios sąvokos. Baudžiamojo proceso trukmė priklauso nuo daugelio veiksnių – bylos apimties, jos sudėtingumo, kaltinamojo elgesio, valstybės institucijų veiksnių (Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos *Novikas prieš Lietuvą, Simonavičius prieš Lietuvą ir kt.*)<sup>61</sup>. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai yra nustatyti įstatymų leidėjo ir, nors šiandieninis įstatyminis reglamentavimas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų trukmę iš dalies daro priklausomą nuo teismo ar paties kaltinamojo (jo gynėjo) veiksnių, absoliučių senaties terminų trukmei jokios aplinkybės negali daryti įtakos. Net ir tais atvejais, kai baudžiamojo proceso bei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų pradžią skiria nedidelis laiko tarpas, teisėsaugos

---

<sup>59</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-11-07 nutartis. Byla 2K-466/2006

<sup>60</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>61</sup> 2010 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Novikas prieš Lietuvą*. Pareiškimo Nr. 45756/05; 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Simonavičius prieš Lietuvą*. Pareiškimo Nr. 37415/02.

institucijos nėra laisvos tęsti baudžiamąjį procesą iki pat apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų pabaigos.<sup>62</sup>

Teorija, kad senaties terminai yra teisėsaugos pareigūnų procesinį aktyvumą skatinanti priemonė, kartu priemonė, užtikrinanti asmens teisę į greitą procesą, procesinį senaties reguliavimo modelį pasirinkusiose valstybėse (Vokietijoje, Estijoje, Lenkijoje), kuriose teisėsaugos institucijų atliekami procesiniai veiksmai stabdo senaties eigą, ar valstybėse, kuriose senaties terminų eiga nutrūksta sulig asmens patraukimu kaltinamuoju (Latvija, JAV), neturi teisinio pagrindo.

- **baudžiamojo persekiojimo netikslingumas teisėsaugos darbo organizavimo požiūriu**

„Mokslinėje literatūroje esama nuomonių, kad senaties institutas gali atlikti baudžiamojo proceso ekonomiškumo (tikslingumo) principo užtikrinimo funkciją, būti pagrindu nutraukti neperspektyvius baudžiamuosius procesus“.<sup>63</sup> Paanalizuokime neperspektyvaus baudžiamojo proceso nutraukimą ikiteisminio tyrimo bei teisminėje baudžiamojo proceso stadijose Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 212 straipsnio 2 dalyje numatytas ikiteisminio tyrimo nutraukimas nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo. Įtariamojo teisė dėl per ilgą ikiteisminio tyrimo trukmės kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją ir siekti ikiteisminio tyrimo nutraukimo (BPK 212 straipsnio 10 dalis) įtvirtinta LR BPK 215 straipsnyje. Taigi, baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintos priemonės, užtikrinančios balansą (pusiausvyrą) tarp proceso šalių. Tačiau LR BPK nėra įtvirtinta prokuroro teisė baudžiamąjį procesą nutraukti dėl jo neperspektyvumo nusuradus įtariamojo. Teisinę neperspektyvių bylų nutraukimo funkciją atlieka senaties institutas.

Teisminėje bylos nagrinėjimo stadijoje, nesurinkus pakankamai kaltinančių įrodymų, byla ne nutraukiama dėl neperspektyvumo, o priimamas išteisinamasis nuosprendis. Per ilgą teisminį baudžiamojo proceso etapą nutraukia senatis, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje konstatuoja, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis negali būti aiškinamas kaip imperatyvas besąlygiškai nutraukti baudžiamąjį procesą: „BPK 3 straipsnio 1

---

<sup>62</sup> Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsnyje numatyta asmens teisė į baudžiamosios bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką tarpą užtikrina Europos Žmogaus Teisių Teismas.

<sup>63</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

dalis 2 punkte nustatytas teisinis reguliavimas netrukdo teismui vykdyti teisingumo, šio įstatymo nuostatos negali būti aiškinamos kaip įpareigojančios teismą visais atvejais nutraukti procesą remiantis tik formaliu pagrindu<sup>64</sup>. Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad žemesnės instancijos teismo sprendimo teisėtumo patikrinimas apeliacinės ar kasacinės instancijos teisme yra savaime prasmingas teisingumo vykdymo aspektu net ir suėjus senaties terminams.

Daroma kategoriška išvada, kad šiuo metu galiojančiame baudžiamojo proceso reguliavime nepagrįstai remiamasi senaties institutu ikiteisminio tyrimo metu nutraukiant baudžiamąjį procesą dėl jo neperspektyvumo, kai nėra nustatytas įtariamasis.

- **baudžiamojo persekiojimo ir nubaudo netikslumas sąžiningo proceso principo požiūriu**

Asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą (angl. – *right to a fair trial*) įtvirtina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsnis. Teisingas bylos nagrinėjimas apima ne tik baudžiamosios bylos dėl asmeniui pareikšto kaltinimo išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką nepriklausomo bei nešališko teismo, bet ir kitas procesines garantijas, užtikrinančias bylos nagrinėjimą lygybės sąlygomis. Abejoms baudžiamojo proceso šalims (ir kaltinimo, ir gynybos) turi būti sudarytos vienodos sąlygos, abi šalys gali naudotis tokiomis pat įrodinėjimo priemonėmis.

L. Powell teigimu, gynybos įrodymų nunykimas daro procesą nesąžiningu kaltinamojo atžvilgiu, kadangi kaltinamasis yra verčiamas gintis nuo kaltinimų, kai faktai, kuriais jis galėtų pasiremti, jau yra “išblukę” dėl laiko tėkmės ir negali būti reikšminga atsvara kaltinimo pateikiamiems įrodymams.<sup>65</sup>

Valstybės, senaties instituto egzistavimą grindžiančios būtent šia teorija (Jungtinės Amerikos Valstijos), apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai skaičiuojami tik iki kaltinamojo atidavimo teismui, nes pats asmens patekimas į teismą rodo, kad yra pakankamas įrodymų kiekis ir jie yra patikimi jo kaltei pagrįsti.

V. Piesliakas teigia, kad “senaties institutas tiesiogiai išplaukia iš bausmės paskirties”.<sup>66</sup> LR BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta bausmės paskirtis nukreipta ne tik į nusikalstamą veiką

---

<sup>64</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-03-18 nutartis. Byla Nr. 2K-29/2010

<sup>65</sup> Ten pat.

<sup>66</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 413.

padariusį asmenį, bet ir į visuomenę.<sup>67</sup> “Senaties instituto pateisinimas turėtų kilti iš laiko, praėjusio po nusikalstamos veikos padarymo, įtakos asmeniui, jo sąveikai su padaryta nusikalstama veika, bei įtakos visuomenei ir jos aktualumui.”<sup>68</sup> Žvelgiant per bausmės paskirties prizmę, galime teigti, kad nei viena iš paminėtų teorijų viena pati atskirai nėra pakankama senaties instituto pateisinimui. Manytina, kad teisingiausia senaties instituto pateisinimo teorijomis laikyti asmens, padariusio nusikalstamą veiką, asmenybės pasikeitimo ir nusikalstamos veikos bei jos baudžiamojo teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei nunykimą teorijas.

**Senaties instituto juridinė prigimtis**, kaip ir senaties pateisinimo teorinis pagrindas, yra baudžiamosios justicijos mokslininkų diskusijų objektas. Ir senaties instituto teisinę prigimtį, ir senaties pateisinimo teorijas sieja glaudus ryšys – nuo pasirinktos senaties egzistavimą pateisinančios teorijos (-ų) priklauso senaties instituto priskyrimas baudžiamajai arba baudžiamojo proceso teisei.

Senaties pateisinimo teorinį pagrindimą siejant su materialinės koncepcijos teorijomis (kaltininko asmenybės pasikeimo, asmeninio ryšio tarp nusikalstamos veikos ir kaltininko nunykimą ir kt.), senaties institutas priskirtinas baudžiamajai teisei. Senatį pateisinant procesinės koncepcijos teorijomis (persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo teisėsaugos darbo organizavimo požiūriu, sąžiningo proceso požiūriu ir kt.), jos teisinė prigimtis laikytina procesine ir senaties institutas priskirtinas baudžiamojo proceso teisei. Mes esminėmis senaties pateisinimo teorijomis pasirinkome dvi materialinės koncepcijos teorijas – baudžiamojo persekiojimo ir nubaudimo netikslingumo dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo ir dėl pačios nusikalstamos veikos bei jos teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei išnykimo teorijas. Taigi, senaties juridinę prigimtį mes kildiname iš materialiosios, baudžiamosios teisės. Materialiajai teisei senaties institutą priskiria ir Lietuvos mokslininkai. E. Riaubaitė senatį traktuoja kaip baudžiamosios teisės institutą remdamasi tuo, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymo sąlygos yra nustatytos Baudžiamajame kodekse, o Baudžiamojo proceso kodeksas tik nusako senaties instituto pritaikymo kiekvienoje iš baudžiamojo proceso

---

<sup>67</sup> LR BK 41 straipsnio 2 dalyje numatyta bausmės paskirtis „sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti nusikalstamas veikas, paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“.

<sup>68</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.



stadijų tvarką.<sup>69</sup> Šiai argumentacijai nepritariama, nes senaties juridinė prigimtis lemia senaties instituto įtvirtinimą baudžiamajame ar baudžiamojo proceso įstatyme, o ne senaties instituto įtvirtinimas teisės akte - senaties instituto juridinę prigimtį. V. Piesliakas pažymi, kad „senaties institutas yra tradicinis baudžiamosios teisės institutas“<sup>70</sup>. S. Bikelis senaties institutą pateisina kaltininko asmeninio ryšio su padaryta nusikalstama veika nunykimu bei nusikalstamos veikos ir jos teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei (nukentėjusiajam) nunykimu, t.y. taip pat priskiria senaties institutą materialiajai teisei.<sup>71</sup>

Materialiajai teisei senaties institutą priskiria ir Rusijos autoriai, vieningai besilaikantys asmens pavojingumo praradimo teorijos. Nagrinėti Vokietijos autoriai taip pat laikosi materialiosios senaties instituto pateisinimo koncepcijos (išskyrus H. H. Jescheck, kuris siūlo laikytis mišriosios senaties pateisinimo koncepcijos<sup>72</sup>), tačiau nuo 1942 m. Vokietijoje įsigalėjo procesinė senaties instituto koncepcija, senatį traktuojanti kaip sąžiningą (teisingą) proceso kliūtį. Procesinės senaties instituto koncepcijos laikosi ir Jungtinės Amerikos Valstijos, Prancūzija. Manytina, kad senaties instituto pateisinimas tik procesine senaties instituto koncepcija yra netikslus. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, autorės nuomone, negalima kildinti iš baudžiamojo proceso teisės, nes šios senaties rūšies eiga prasideda ir vyksta jau pasibaigus procesui. Teisingu įstatyminio senaties instituto reglamentavimo pavyzdžiu laikytina Prancūzija, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį įtvirtinusi Baudžiamojo proceso, o apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį – Baudžiamajame kodekse.<sup>73</sup>

Senaties instituto priskyrimas baudžiamajai ar baudžiamojo proceso teisei nėra tik teorinė dilema. Senaties institutą laikant baudžiamosios teisės institutu, baudžiamieji įstatymai, sunkinantys kaltininko padėtį, neturėtų grįžtamosios galios (LR BK 3 straipsnio 3 dalis). Baudžiamajame procese įtvirtinus senatį, asmens, padariusio nusikalstamą veiką, padėtis

---

<sup>69</sup> Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4). P. 159 – 176.

<sup>70</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 413.

<sup>71</sup> Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. – Vilnius: Teisės institutas, 2010, Nr. 1 (67). P. 26 – 66.

<sup>72</sup> H. H. Jescheck siūlo laikytis mišriosios senaties teorijos, kuri senatyje įžvelgia materialinės ir procesinės teisės pradą. H. H. Jescheck apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties institutą pateisina tuo, kad apkaltinamojo nuosprendžio vykdymas praranda prasmę, jei pati nusikalstama veika ir teismo nuosprendis yra pamirštas, o kaltininkas pasikeičia, o įrodymų praradimo idėja jis grindžia baudžiamosios atsakomybės senaties pateisinimą.

<sup>73</sup> Pradel. J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. 2001. - Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 584.

priklausytų nuo proceso veiksmų atlikimo metu galiojančių baudžiamojo proceso nuostatų (LR BPK 4 straipsnio 1 dalis).

Materialinė senaties instituto koncepcija – vyraujanti Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje. Deja, įstatymų leidėjas, LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu reformavęs apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties reguliavimą, neatsižvelgė į tai, kad atitinkamos senaties instituto koncepcijos pasirinkimas reikalauja ir atitinkamo įstatyminio senaties instituto reguliavimo ir numatė procesinius pagrindus, stabdančius apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigą.

### **1.3 Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir vykdymo senaties institutų raida (1903 m., 1954 m., 1961 m. ir 2000 m. Lietuvos teritorijoje galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose)**

Senaties institutas nėra naujas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Po 1918 m. vasario 16-osios Nepriklausomybės paskelbimo Lietuvos teritorijoje galiojo Rusijos 1903 m. baudžiamasis statutas<sup>74</sup> (negaliojo Klaipėdos krašte – aut. past.), 1926 m. RTFSR baudžiamasis kodeksas<sup>75</sup>, 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos<sup>76</sup> bei 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamieji kodeksai.

Lietuvai atsiskyrus nuo Rusijos, Valstybės Tarybos Prezidiumo nutarimu, paskelbtu 1919 m. sausio 16 d. Laikinosiose Vyriausybės žiniose, buvo įteisintas Rusijos 1903 m. baudžiamasis statutas<sup>77</sup> “iki susirinks Steigiamasis Seimas ir susidarys Lietuvoje nuolatinės įstatymų leidžiamosios įstaigos, ir galės būti išleistas jau Lietuvos baudžiamasis statutas”<sup>78</sup>. Rusijos baudžiamasis statutas numatė tris senaties (“įsisenėjimo”) rūšis - persekiojimo, baudmės nustatymo (pasmerkimo) ir baudmės vykdymo senatis.<sup>79</sup> Šiame Statute buvo nustatyti vienerių, trejų, aštuonerių, dešimties ir penkiolikos metų “pasenėjimo” terminai iki tos dienos,

---

<sup>74</sup> Rusijos 1903 m. baudžiamasis statutas. Teisingumo ministerijos Antrojo Departamento leidinys. - Kaunas, 1919.

<sup>75</sup> RTFSR 1926 m. baudžiamasis kodeksas. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. - Vilnius, 1954.

<sup>76</sup> 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18 – 147.

<sup>77</sup> Rusijos 1903 m. baudžiamojo statuto redakcija galiojo ne visa, nes Baudžiamojo kodekso (statuto) įstatymu buvo atsisakyta nemažai jos normų.

<sup>78</sup> Cit. pagal Rusijos 1903 m. baudžiamasis statutas. Teisingumo ministerijos Antrojo Departamento leidinys. - Kaunas, 1919.

<sup>79</sup> Andriulis, V. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918 – 1940 m. Antologinė apžvalga. - Vilnius, 2000.

kurią “prieš kaltinamąjį iškeltas nustatyta tvarka kaltybinis tardymas”. Šie terminai nuo nusikalstamos veikos padarymo iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo (pasmerkimo) senaties suėjimo nusižengimo atžvilgiu patrigubėdavo, o didžiojo ar šiaip nusikaltimo<sup>80</sup> atžvilgiu - padvigubėdavo. Taigi, įstatymų leidėjas 1903 m. Rusijos baudžiamajame statute įtvirtino trejų, šešerių, šešiolikos, dvidešimties ir trisdešimties metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus. Vienintelis nusikaltimas, kuriam nebuvo taikoma senatis – valstybės išdavimas, tačiau penkiolikos metų terminas nuo nusikalstamos veikos padarymo iki kaltinimo pateikimo įtariamajam lėmė bausmės už padarytą nusikalstamą veiką švelninimą – mirties bausmė ar sunkusis kalėjimas turėjo būti pakeistas kaltininko “nutrėmimu”. Bausmės vykdymo senaties terminai priklausė nuo paskirtos bausmės – jie buvo trigubai (už nusižengimo padarymą) arba dvigubai (už didžiojo ar šiaip nusikaltimo padarymą) ilgesni nei teismo paskirta bausmė. Nuteistojo pabėgimas jau pradėjus vykdyti teismo sprendimą buvo laikomas bausmės senaties eigą stabdančia aplinkybe. Nuteistasis, sugautas ar savo noru pasidavęs teisėsaugos institucijoms, privalėjo užbaigti bausmės vykdymą. Svarbu paminėti, kad asmens teisių atėmimas ar “atrėžimas” bausmės vykdymo senaties neturėjo. Šias teises galėjo atkurti tik Respublikos Prezidentas malonės teise.

RTFSR baudžiamajame kodekse, kuris Lietuvos (taip pat Latvijos ir Estijos) Socialistinės Respublikos TSRS Aukščiausiosio Tarybos Prezidiumo 1940 m. lapkričio 6 d. įsaku turėjo galioti iki bus priimtas visasąjunginis baudžiamasis kodeksas, buvo pasirinktas procesinis senaties reguliavimo modelis – “senatis taikoma, jei per atitinkamą laiką šitoje byloje nebuvo daryta jokių procesinių veiksmų”.<sup>81</sup> Nustatytų vienerių, trejų, penkerių ir dešimties metų senaties terminų eiga buvo susijusi su teisėsaugos institucijų atliekamais procesiniais veiksmais. RTFSR baudžiamajame kodekse įtvirtintas naujas, lyginant su 1903 m. Rusijos baudžiamuoju statutu, senaties eigos nutrūkimo pagrindas – naujos, tos pačios rūšies ar ne mažiau sunkios nusikalstamos veikos padarymas. Senaties eigos sustabdymo pagrindas – asmens pasislėpimas nuo tardymo ar teismo - buvo taikomas ne tik bausmės vykdymo, bet ir persekiojimo senačiai. Šiuo Kodeksu teismui įstatymų leidėjas suteikė diskreciją spręsti senaties taikymo klausimus kontrevoliuciniams nusikaltimams. Taip pat nustatyti absoliutūs apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai - “smerkiamas” nuosprendis visiškai nebevykdomas, jei jis nebuvo įvykdytas per dešimt metų nuo nuosprendžio priėmimo dienos.

---

<sup>80</sup> 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas išskyrė šias nusikalstamų veikų rūšis: didysis nusikaltimas, už kurį įstatyme nustatyta maksimali bausmė yra mirties bausmė, kitoks didysis nusikaltimas, nusikaltimas, už kurį maksimali bausmė – kalėjimas grasos kalėjime, kitoks nusikaltimas ir nusižengimas.

<sup>81</sup> RTFSR baudžiamąjo kodekso 14 straipsnio 2 dalis.

1961 m. LTSR baudžiamajame kodekse buvo sugrįžta prie materialiojo senaties reguliavimo modelio. Nustatyti vienerių, trejų, penkerių ir dešimties metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai buvo siejami su maksimalia laisvės atėmimo bausme už atitinkamos nusikalstamos veikos padarymą. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo terminai buvo trejų, penkerių ir dešimties metų. Kitų senaties taikymo sąlygų turinys lyginant su RTFSR baudžiamuoju kodeksu, keitėsi. Naujo nusikaltimo padarymas dar nesuėjus senaties terminams dėl anksčiau padarytos nusikalstamos veikos, senaties eigą nutraukdavo tik jei naujasis nusikaltimas pagal įstatymą galėjo būti baudžiamas laisvės atėmimu daugiau kaip dvejiems metams. Asmens pasislėpimas nuo tardymo ar teismo sustabdydavo senaties eigą, tačiau net ir egzistuojant šiam pagrindui senaties eiga nutrūkdavo po penkiolikos metų (žinoma, jei jos nenutraukdavo naujos nusikalstamos veikos padarymas). Diskrecija teismui buvo suteikta sprendžiant senaties taikymo klausimą asmeniui, padariusiam nusikaltimą, baudžiamą mirtimi. Teismui pripažinus, kad senaties taikymas negalimas, mirties bausmė turėjo būti pakeičiama laisvės atėmimu.

2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, skirtingai nuo ankstesniųjų baudžiamųjų įstatymų, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus siejo su padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu, o ne su maksimalia bausme. Lyginant su 1961 m. baudžiamuoju kodeksu, buvo įtvirtinti ilgesni bei labiau diferencijuoti - dviejų, penkerių, aštuonerių, dešimties, penkiolikos ir dvidešimties metų - apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai. 2000 m. baudžiamasis kodeksas išplėtė sąrašą nusikalstamų veikų, kurioms netaikoma senatis<sup>82</sup>, šis nusikalstamų veikų sąrašas nesikeitė ir 2010 m. reformavus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties reguliavimą. Į Baudžiamojo kodekso 95 straipsnį įtraukiama nuostata dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino pasibaigimo momento – juo laikomas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties reguliavimas 2010 m. nebuvo pakeistas, todėl šiame poskyryje šios senaties rūšies neaptarinėsime.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 bei 96 straipsnių teisiniam reglamentavimui padarė įtaką Lietuvos teritorijoje po 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės paskelbimo galiojusių Rusijos baudžiamųjų įstatymų istorinės

---

<sup>82</sup> Pagal LR BK 95 straipsnio 8 dalį (senosios 95 straipsnio redakcijos 5 dalį) apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis netaikoma genocidui, tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis, tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymui, okupuotos valstybės civilių trėmimui ar okupavusios valstybės civilių gyventojų perkėlimui, tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimui, kankinimui ar kitokiam nežmoniškam elgesiui su jais, tarptautinės humanitarinės teisės normų dėl civilių ir jų turto apsaugos karo metu pažeidimui, civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui prieš ginkluotose pajėgose, saugomų objektų naikinimui ar nacionalinių vertybių grobstymui, agresijai, draudžiamai karo atakai, uždraustų karo priemonių naudojimui.

tradicijos. Tai lėmė senaties eigos sustabdymo (slėpimasis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, bausmės vengimas) ir nutrūkimo (naujos nusikalstamos veikos padarymas) pagrindų įtvirtinimą šiuo metu galiojančiuose LR BK 95 ir 96 straipsniuose.

#### **1.4. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atribojimas**

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai „valstybės prievartos taikymas asmeniui, padariusiam nusikaltimą, ir kartu šio asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas”<sup>83</sup>, „asmens atleidimas nuo padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės esmę, t.y. nuteisimo, bausmės ir teistumo“.<sup>84</sup>

E. Riaubaitė laikosi V. Piesliako pozicijos, kad asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės tol, kol jis turi pareigą atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus, t.y. kai jį su valstybe sieja baudžiamasis teisinis santykis. Esminiu skirtumu, įrodančiu, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis yra skirtingi institutai, E. Riaubaitė įvardina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės suėjus atitinkamiems įstatyme numatytiems terminams negalimumą, nes asmeniui išnyksta pareiga būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn.<sup>85</sup> Su šia pozicija autorė visiškai sutinka, valstybė negali vienašališkai atkurti santykio su asmeniu, kuris nebeturi pareigos būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Būtent dėl nenutrūkusio asmens ir valstybės teisinio santykio, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra teismo teisė, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis - pareiga. Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse teisė konstatuoti išnykusį asmenį, padariusio nusikaltimą, baudžiamą laisvės atėmimu iki gyvos galvos ar mirties bausme, ir valstybės teisinį santykį dėl suėjusių senaties terminų yra suteikta teismui.

#### **1.5. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties ir atleidimo nuo bausmės atribojimas**

---

<sup>83</sup> Drakšas, R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje // Teisė. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, Nr. 47. P. 34.

<sup>84</sup> Ažubalytė, R. Diskrecinio baudžiamojos persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis. Jurisprudencija, 2006 (79). P. 16 - 23

<sup>85</sup> Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4). P. 159 – 176.

Nors LR BK 41 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui, baudžiamųjų konfliktų sprendimas galimas ne tik skiriant bausmę, bet ir daug įvairesniais būdais (formomis). Vienas iš šių būdų – asmens atleidimas nuo bausmės.

Atleidimas nuo bausmės – tai nusikalstamą veiką padariusio ir dėl to teismo pripažinto kaltu asmens atleidimas nuo visos ar dalies teismo skirtos bausmės atlikimo. Taigi, atleidimo nuo bausmės preliminarios sąlygos yra apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas, asmens pripažinimas kaltu dėl padarytos nusikalstamos veikos ir dažniausiai bausmės skyrimas.<sup>86</sup> Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties taikymo sąlygos – apkaltinamojo nuosprendžio, kuriuo asmuo pripažįstamas kaltu padarius nusikalstamą veiką, priėmimas ir įsiteisėjimas, bausmės skyrimas ir LR BK 96 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyto laiko tarpo nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo, suėjimas, jei per tą laiką asmuo nepadaro naujos nusikalstamos veikos ir nevengia atlikti jam paskirtos bausmės. Atleidžiant asmenį nuo bausmės žvilgsnis krypta į ateitį – remiantis egzistuojančių LR BK 77 straipsnyje numatytų sąlygų ir pagrindų visuma, tikimasi, kad asmuo ateityje nenusikals. Pritaikant apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatį, žvilgsnis retrospektyvinis – yra konstatuojama, kad asmuo per atitinkamą laiką tarpą naujos nusikalstamos veikos nepadarė.

V. Piesliakas išskiria besąlyginį ir sąlyginį atleidimą nuo bausmės.<sup>87</sup> Esant besąlyginiam atleidimui nuo bausmės įstatyme asmeniui, atleistam nuo bausmės, nekeliama jokie reikalavimai, atleidimas negali būti panaikintas, o asmuo negali būti pasiūstas baigti atlikti neatliktos bausmės. Net padarius naują nusikalstamą veiką, asmuo *de jure* yra laikomas pirmąkart nusikaltusiu. Esant sąlyginiam atleidimui, nevykdant teismo sprendimu nustatytų pareigų, teismo sprendimas atleisti nuo bausmės gali būti panaikintas, o asmeniui nustatoma pareiga atlikti neatliktą bausmę. Apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties taikymas yra besąlyginis – nelikus pagrindo bausmės vykdymui jam nekyla jokių neigiamų padarinių dėl senosios nusikalstamos veikos net ir padarius naują nusikalstamą veiką. Asmuo yra laikomas traukiamu baudžiamojon atsakomybėn pirmą kartą. Išoriškai apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra panašūs institutai, tačiau jų skirtumai – skirtinga baudžiamoji teisinė prigimtis, skirtingi taikymo pagrindai, taikymo procesinė forma, taikymo subjektai bei skirtingi teisiniai padariniai – neleidžia atleidimo nuo bausmės ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties laikyti vienu institutu.

---

<sup>86</sup> Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008. P. 380.

<sup>87</sup> Ten pat. P. 381.

## ANTRAS SKYRIUS. SENATIES INSTITUTAS TARPTAUTINĖJE IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

### 2.1. Senaties instituto samprata ir jo taikymo principai tarptautinėje teisėje

#### 2.1.1. Senaties taikymas principo *ne bis in idem* kontekste

Ne *ibis in idem* principas įtvirtina asmens teisę nebūti persekiojamam ir baudžiamam dėl tų pačių teisės pažeidimų pakartotinai, jeigu pirmajame procese to paties asmens atžvilgiu dėl tos pačios nusikalstamos veikos buvo priimtas galutinis sprendimas.<sup>88</sup> Tai „priemonė apsaugoti asmenį nuo galimo valstybės piktnaudžiavimo savo *jus puniendi*“<sup>89</sup>, draudimas statyti asmenį į „*dvigubą pavojų*“<sup>90</sup>.

John A. V. Vervaele išskiria dvi principo esmės formas: *nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* (niekas neturėtų būti persekiojamas daugiau nei vieną kartą dėl to paties teisės pažeidimo) ir *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (niekas neturi būti baudžiamas daugiau nei kartą už tą patį teisės pažeidimą).<sup>91</sup>

Nacionaliniu lygmeniu ne *ibis in idem* principas pripažįstamas absoliučiu. Lietuvos Respublikoje jis yra įtvirtintas LR Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje, LR BK 2 straipsnio 6 dalyje, 8 straipsnio 2 dalyje, kitose teisės nuostatose. Byla, kurioje kompetentingos paskutinės instancijos teismas konstatuoja senaties terminų suėjimą, daugelyje kontinentinės teisinės sistemos valstybių tampa *res judicata* ir toje pačioje valstybėje draudžiama iškelti baudžiamąją bylą tam pačiam teisės pažeidėjui už tas pačias veikas. *Common law* šalyse senaties terminai paprastai apskritai nėra taikomi.

Tarptautiniu ir Europos lygmeniu ne *ibis in idem* principo taikymą tiesiogiai ar netiesiogiai reglamentuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Protokolo Nr. 7 4 straipsnis)<sup>92</sup>, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (14 straipsnio 7

---

<sup>88</sup> Išskyrus, jei paaiškėja naujos aplinkybės.

<sup>89</sup> Generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada, pateikta 2006 m. birželio 15 d. byloje prieš Gasparini ir kt. C-467/04; Vervaele, J. A. E. The transnational *ne bis in idem* principle in the EU. Mutual recognition and equivalent protection of human rights. [<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/viewFile/10/10>].

<sup>90</sup> Jungtinėse Amerikos Valstijose vartojamas apibūdinimas.

<sup>91</sup> Vervaele, J. A. E. The transnational *ne bis in idem* principle in the EU. Mutual recognition and equivalent protection of human rights. [<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/viewFile/10/10>]

<sup>92</sup> Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

dalis)<sup>93</sup>, 1970 m. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo (53 – 55 straipsniai)<sup>94</sup>, 1972 m. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo (35 – 37 straipsniai)<sup>95</sup>, 1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo (toliau – KĮŠS) (54 straipsnis)<sup>96</sup>.

Prie ne *ibis in idem* principo plėtojimo Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje ženkliai prisidėjo Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimu baudžiamojoje byloje prieš Giuseppe Francesco Gasparini ir kt.<sup>97</sup> Teisingumo Teismas įtvirtino nuostatą, kad KĮŠS 54 straipsnyje numatytas ne *ibis in idem* principas yra taikomas Susitariančios Valstybės teismo baudžiamajame procese priimtam sprendimui, kuriuo kaltinamasis buvo galutinai išteisintas<sup>98</sup>, nes suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą, kuriuo jis kaltintas, senaties terminai. Taigi, vienos valstybės teismo sprendimas, kuriuo baudžiamojoje byloje konstatuojamas patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties termino suėjimas, remiantis *res judicata* galios principu, įpareigoja kitų valstybių teismus dėl vienodų faktinių aplinkybių nepriimti sprendimo/nep pradėti baudžiamosios bylos, o pradėtą baudžiamąją bylą nutraukti. Kita vertus, minėtoje byloje Teisingumo Teismas pabrėžė nacionalinių teismų pareigą patikrinti, ar veikos, dėl kurių teismo procesas yra galutinai baigtas vienoje valstybėje, yra „tos pačios“<sup>99</sup>. Teisingumo Teismas šiuo savo sprendimu įtvirtino procesiniu požiūriu

---

<sup>93</sup> Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 77-3288.

<sup>94</sup> 1970 m. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo // Valstybės žinios. 1997, Nr. 101 – 2551.

<sup>95</sup> 1972 m. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 10 – 241.

<sup>96</sup> 1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo. Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 19 tomas 02 p. 106 – 114.

<sup>97</sup> 2006 m. rugsejo 28 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš Gasparini ir kt., C-467/04.

<sup>98</sup> Pagal KĮŠS 54 straipsnį joks asmuo, kurio teismo procesas vienoje Susitariančioje Valstybėje yra „galutinai baigtas“, už tas pačias veikas negali būti persekiojamas kitoje Susitariančioje Valstybėje. Teisingumo Teismas baudžiamojoje byloje prieš Gasparini ir kt. pasisakė, kad šios nuostatos prasme asmuo, galutinai išteisintas vienos Susitariančios Valstybės teismo dėl to, kad suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą, dėl kurio buvo pradėtas procesas, senaties terminas, turi būti laikomas asmeniu, kurio teismo procesas yra galutinai baigtas.

<sup>99</sup> Veikos yra laikomos „tomis pačiomis veikomis“, jei jos sudaro „grupę faktinių aplinkybių, kurios yra neatskiriama susijusios laike, erdvėje ir savo turiniu“ (2006 m. kovo 9 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Van Esbroeck* byloje, C-436/04).



pagrįstą poziciją dėl principo *ne ibis in idem* taikymo tarptautiniu lygmeniu. Šios pozicijos laikosi ir Lietuva savo nacionaliniuose aktuose bei tarptautinėse sutartyse. Generalinė advokatė Eleanor Sharpston baudžiamojoje byloje prieš Gasparini ir kt. pateiktoje išvadoje<sup>100</sup> laikėsi siauresniu nei Teisingumo Teismo požiūriu pagrįstos pozicijos, kad *ne ibis in idem* principas turėtų būti suprantamas materialiaja (turinio) prasme. “Dabartinėje Europos Sąjungos teisės raidos stadijoje, Konvencijos, įgyvendinančios Šengeno susitarimą, 54 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas baudžiamojoje byloje dėl to, kad suėjo baudžiamojo persekiojimo senaties terminai, įpareigoja nacionalinę teismą tik tokiu atveju, jei a) sprendimas yra galutinis pagal nacionalinę teisę; b) byla kitoje valstybėje narėje buvo nagrinėjama iš esmės; c) faktinės aplinkybės ir kaltinamasis (kaltinamieji) sutampa abiejų teismų nagrinėjamosiose bylose.”

Veiksmingą *ne ibis in idem* principo taikymą lemia valstybių pasitikėjimas viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis, priėmimas kitoje valstybėje galiojančios baudžiamosios teisės tokios, kokia ji yra taikoma, net jei pačios valstybės teisės taikymas lemtų kitokį sprendimą. Teisingumo Teismas ne kartą (baudžiamosiose bylose *Gözütok ir Brügge*, *Van Esbroeck ir kt.*)<sup>101</sup> yra pažymėjęs, kad *ne ibis in idem* taikymas nereikalauja nacionalinių baudžiamųjų įstatymų suderinimo - „jokia Europos Sąjungos sutarties VI antraštinės dalies dėl policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, nei Šengeno susitarimo arba pačios KĮŠS nuostata nereikalauja KĮŠS 54 straipsnio taikymo tikslais suderinti ar bent jau suartinti valstybių narių baudžiamosios teisės nuostatas draudimo pradėti baudžiamąjį persekiojimą srityje“.<sup>102</sup>

Daugelyje dvišalių bei trišalių Lietuvos Respublikos sutarčių dėl teisinės pagalbos ar ekstradicijos atsisakymo išduoti asmenį prašančiajai valstybei pagrindu numatytas baudžiamojo persekiojimo ar nuosprendžio vykdymo negalimumas dėl suėjusių senaties terminų.<sup>103</sup> Kitoks teisinis reguliavimas yra numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir

---

<sup>100</sup> Generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada, pateikta 2006 m. birželio 15 d. byloje prieš Gasparini ir kt. C-467/04.

<sup>101</sup> 2003 m. vasario 11 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Gözütok ir Brügge*. C-187/01 ir C-385/01; 2006 m. kovo 9 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Van Esbroeck* byloje. C-436/04.

<sup>102</sup> 2006 m. rugsėjo 26 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt.* C-467/04, ECR I-09199.

<sup>103</sup> Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7-189; Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3217; Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43 – 779;

Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutarties<sup>104</sup> 6 straipsnyje: „Prašymą gavusios valstybės sprendimas, ar patenkinti ekstradicijos prašymą, priimamas neatsižvelgiant nei į prašymą pateikusios, nei į prašymą gavusios Valstybės įstatymus dėl senaties“. Šia nuostata paneigiamas pats senaties institutas.

Lenkų mokslininkas M. Plachta, teigia, kad atsisakymo tenkinti ekstradiciją pagrindus (taip pat ir senatį – aut. past.) galima laikyti “abiem pusėm išgalštu kardū”. Nors jų egzistavimas yra *conditio sine qua non* (būtina sąlyga) kiekvienoje ekstradicijos byloje ir suteikia valstybėms garantiją, kad jų interesai bus gerbiami, tačiau iš nepagrįstas ekstradicijos atsisakymo pagrindų taikymas gali labai neigiamai paveikti tarptautinį teisinį bendradarbiavimą.<sup>105</sup>

### 2.1.2. Tarptautinių teisės aktų nuostatos dėl senaties instituto

Senaties terminų trukmės nustatymas yra reguliuojamas nacionaliniu valstybės lygmeniu, tačiau negalima teigti, kad šiam reguliavimui įtakos neturi tarptautinių teisės aktų nuostatos.

1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas<sup>106</sup> bei Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui<sup>107</sup> įtvirtino

---

Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998-06-03, Nr. 51-1399; Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002-12-04, Nr. 115-5134; Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994-02-23 Nr. 14-234; Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995-03-03 Nr. 19; Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995-02-10, Nr. 13-296; Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994-11-25 Nr. 91-1767; Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1997-11-07 Nr. 101-2552; Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios. 1994, Nr. 28; Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos valstijų sutartis dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-548; 15-559.

<sup>104</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios 2002-02-13, Nr. 15.

<sup>105</sup> Plachta, M. Contemporary Problems of Extradition // Resource Material, UNAFEI, Tokyo. 2001, No. 57. P. 69.

<sup>106</sup> 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas // Valstybės žinios. 2003-05-21, Nr. 49-2165.

principą, kad karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui nėra taikoma senatis. LR BK 95 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta išimtinė senaties netaikymo taisyklė šiems nusikaltimams: genocidui (LR BK 99 straipsnis), tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis (LR BK 100 straipsnis), tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymui (LR BK 101 straipsnis), okupuotos valstybės civilių trėmimui ar okupavusios valstybės civilių gyventojų perkėlimui (LR BK 102 straipsnis), tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimui, kankinimui ar kitokiam nežmoniškam elgesiui su jais (LR BK 103 straipsnis), tarptautinės humanitarinės teisės normų dėl civilių ir jų turto apsaugos karo metu pažeidimui (LR BK 104 straipsnis), civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui prieš ginkluotuosiose pajėgose (LR BK 105 straipsnis), saugomų objektų naikinimui ar nacionalinių vertybių grobstymui (LR BK 106 straipsnis), agresijai (LR BK 110 straipsnis), draudžiamai karo atakai (LR BK 111 straipsnis), uždraustų karo priemonių naudojimui (LR BK 112 straipsnis). Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties netaikymo karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui principas įtvirtintas ir kitų tyrinėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, tačiau tik Vokietijos baudžiamasis kodeksas numato apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties netaikymą bausmei už genocidą.<sup>108</sup>

1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta<sup>109</sup>, Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą<sup>110</sup>, Europos 1999 m. baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos<sup>111</sup> įpareigoja valstybes šiose konvencijose minimiems nusikaltimams nustatyti ilgus senaties terminus ir dar ilgesnius senaties terminus, jei įtariamas teisės pažeidėjas vengia teisingumo. Taigi, minimose konvencijose asmens slapstymasis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo pripažįstamas pagrindu ilginti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus už konvencijose numatytų veikų padarymą. Asmens slėpimasis nuo teisėsaugos institucijų senaties terminus stabdančia aplinkybe pripažįsta Lietuva, Jungtinės Amerikos Valstijos, Rusija, Vokietija, Estija, Suomija, Turkija. Numatydamos ilgus senaties terminus nusikalstamoms veikoms, nei viena iš paminėtų konvencijų nemini, kokios trukmės senaties

---

<sup>107</sup> Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23.

<sup>108</sup> Vokietijos baudžiamojos kodekso 220 straipsnis.

<sup>109</sup> Jungtinių Tautų 1988 m. konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-996; 38-1004.

<sup>110</sup> Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1933.

<sup>111</sup> Europos 1999 m. baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23-851.

terminai turėtų būti laikomi ilgais. Transparency International atliktas Europos Sąjungos valstybių narių tyrimas<sup>112</sup> parodė, kad Lietuvoje nustatyti apkaltinamojo nuosprendžio terminai papirkimui (aktyviam kyšininkavimui) ir kyšininkavimui (pasyviam kyšininkavimui) (8 ir 12 metų) ES lygmeniu yra laikytini vidutiniais. Ilgiausius senaties terminus korupciniams nusikaltimams yra nustačiusi Olandija (atitinkamai 24,5 ir 22 m.), trumpiausias – Italija, Rumunija (papirkimui – 7,5 m.) bei Latvija (5 m. kyšininkavimui)<sup>113</sup>. Transparency International atliktas tyrimas įvertino LR BK 95 straipsnio pakeitimą kaip galimai sumažinanti riziką išvengti baudžiamosios atsakomybės už korupciją, tačiau pažymėjo, kad kol kas tokias išvadas daryti gerokai per anksti.

## **2.2. Senaties instituto teisinio reguliavimo ypatumai nacionaliniuose įstatymuose**

### **2.2.1. Senaties eigą stabdančios aplinkybės**

Dauguma valstybių nacionaliniuose baudžiamosios teisės aktuose yra numačiusios įstatyminius pagrindus senaties terminų sustabdymui. Senaties terminų sustabdymas – tai laikinas senaties eigos nutrūkimas dėl teisėsaugos institucijų ar kaltų asmens, padariusio nusikalstamą veiką, veiksmų, asmens teisinės padėties (pavyzdžiui, užimamų pareigų). Senaties eigos sustabdymo priežastims išnykus, senaties terminai pradeda eiti toliau.

Kai kurių mokslininkų nuomone, įstatymų leidėjas, įtvirtinęs įstatyme didelį skaičių senaties eigą stabdančių pagrindų, turėtų numatyti neilgus senaties terminus. Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu ne tik numatė naujus senaties eigos stabdymo pagrindus, bet ir pailgino apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus. Dėl šios priežasties tikslinga aptarti LR BK 95 ir 96 straipsniuose įtvirtintas senaties eigos stabdymo aplinkybes.

- **Nepilnametystė**

Nepilnamečiai, prieš kuriuos yra padaroma nusikalstama veika, dėl savo socialinės nepatirties, priklausomybės nuo kaltininko<sup>114</sup>, nesugebėjimo tinkamai įvertinti prieš juos atliktų

---

<sup>112</sup> Transparency International „Time out: statutes of limitation and prosecuting corruption in EU countries“. [[http://www.transparency.cz/pdf/TI\\_TimedOut\\_web.pdf](http://www.transparency.cz/pdf/TI_TimedOut_web.pdf)]

<sup>113</sup> Pagal senąją LR BK 95 straipsnio redakciją, senaties terminai kyšininkavimui ir papirkimui būtų penkeri metai, t.y. būtų trumpiausi Europos Sąjungoje.

<sup>114</sup> 2009 m. Lietuvoje nuo nusikalstamų veikų, padarytų artimųjų (tėvų, patėvių, įtėvių, globėjų, giminaičių) nukentėjo 395 vaikai (12,26 proc. visų nukentėjusiųjų vaikų) (Statistinių duomenų apie 2009 m. užregistruotas

veiksmų, kitų aplinkybių, turi ribotas galimybes tinkamai įgyvendinti savo teisę į gynybą. Dėl šios priežasties baudžiamosios atsakomybės senaties nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius atžvilgiu įstatyminis reguliavimas daugelyje valstybių skiriasi nuo prieš kitas asmenų grupes padarytų nusikalstamų veikų senaties reguliavimo. Toks diferencijavimas yra pateisinamas. Lietuvos Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu.<sup>115</sup> Asmens amžių Konstitucinis Teismas laiko pateisinama pozityviosios diskriminacijos<sup>116</sup> priežastimi.<sup>117</sup> Kita vertus, remiantis senaties instituto materialiąja koncepcija (asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pavojingumo bei nusikalstamos veikos ir jos teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei nunykimo teorijomis), manytina, kad sunkios nusikalstamos veikos prieš nepilnamečių padarymas rodo didesnę ją padariusio asmens pavojingumą (savo ruožtu, ir ilgesnę laiko trukmę pavojingumo sumažėjimui). Nusikalstama veika prieš nepilnamečius bei jos teisinis įvertinimas turi ir didesnę aktualumą visuomenei, suinteresuotai ginti savo silpniausius bei pažeidžiamiausius narius.

LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu buvo įtvirtinta nauja Lietuvos baudžiamajai teisei norma, kad nepilnamečiui nukentėjus nuo nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai, žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, vaikui ir šeimai bei dorovei, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina dvidešimt penkeri metai (LR BK 95 straipsnio 3 dalis). Įstatymų leidėjas nepateikė aiškinimo, kodėl pasirinko būtent dvidešimt penkerių metų amžiaus ribą. Analogišką senaties nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius reglamentavimą numato ir Suomijos baudžiamasis kodeksas, tik jame įtvirtinta, kad nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius atžvilgiu senaties terminai negali sueiti anksčiau nei asmeniui sukaks dvidešimt aštuoneri metai. Prancūzija, Vokietija, Turkija, kai kurios JAV valstijos (Arkanzasas, Džordžija, Aidahas, Ajova) senaties terminų eigos

---

nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė. [[http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu\\_failai/Rysiu\\_su\\_visuomene\\_sk/visokie/ataskaita\\_apie\\_vaikus\\_2009\\_pat.pdf](http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Rysiu_su_visuomene_sk/visokie/ataskaita_apie_vaikus_2009_pat.pdf)]

<sup>115</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas "Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo"//Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537; Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos“//Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

<sup>116</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjį protokolą 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

<sup>117</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“//Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

pradžią numato, kai asmeniui sueina aštuoniolika metų, t.y. senaties eigos pradžią sieja su asmens pilnametyste. Autorė taip pat laikosi pozicijos, kad būtų tikslingiau apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo terminus skaičiuoti nuo asmens pilnametystės. Pažymėtina, kad ne visose valstybėse pripažįstamas senaties terminų diferencijavimas visų nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius atveju. Dažniausiai tai sunkūs, susiję su seksualine prievarta nusikaltimai.

Airijoje, Belgijoje, Vokietijoje, kilus katalikų bažnyčios seksualinės prievartos prieš vaikus skandalui, iškilo diskusija dėl senaties terminų ilginimo seksualinių nusikaltimų prieš nepilnamečius atveju. Vokietijos baudžiamajame kodekse įtvirtintą dešimties metų senaties terminą po to, kai asmeniui sueina aštuoniolika metų seksualiniams nusikaltimams buvo siūloma pailginti iki dvidešimties – trisdešimties metų argumentuojant tuo, kad dabartiniai senaties terminai yra aiškiai per trumpi.<sup>118</sup> „Psichologija įrodė, kad seksualinio smurto prieš vaikus aukos negali pripažinti prieš juos naudojamos prievartos fakto daugelį metų po nusikalstamos veikos padarymo“<sup>119</sup>. Jungtinėse Amerikos Valstijose kilo „lango“ (angl. - *window*) judėjimas, kuriuo buvo siekiama asmenims, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos, suteikti teisę pareikšti kaltinimus net ir suėjus senaties terminams. 2002 m. Kalifornijoje buvo išleistas įstatymas, suteikiantis teisę seksualinių nusikaltimų aukoms per vienerių metų laikotarpį pareikšti kaltinimus kaltininkams nepaisant to, kad senaties terminai jau yra pasibaigę. Šia teise pasinaudojo daugiau nei 1000 nukentėjusiųjų, kurie atskleidė apie 300 asmenų, anksčiau net nežinomų teisėsaugos institucijoms.<sup>120</sup>

Visuomenė jautriai reaguoja į nusikalstamas veikas prieš nepilnamečius, ypač jautriai – į seksualinę prievartą prieš juos, todėl tikėtina, kad tendencija ilginti senaties terminus, numatyti aukštesnę senaties eigą stabdančių pagrindų amžiaus ribą ar tęsti Kalifornijos valstijos pradėtą „lango“ judėjimą nusikalstamų veikų prieš nepilnamečius atžvilgiu išliks.

- **Slėpimasis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo**

Kaip aplinkybę, stabdančią senaties terminų eigą, Lietuva, kitos valstybės (Rusija, Vokietija, Estija, Suomija, Turkija) numato nusikalstamą veiką padariusio asmens pasislėpimą

---

<sup>118</sup> Germany debates extending the statute of limitation for sexual abuse. [<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5335373,00.html>]

<sup>119</sup> Hamilton, M. A. The maturing of the movement: statute of limitations reform for sex abuse victims. 2009. [<http://writ.news.findlaw.com/hamilton/20090611.html>]

<sup>120</sup> Ibid, idem.

nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, bausmės vengimą. Pasislėpimu laikomi tokie tyčiniai veiksmai, kai asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, siekia išvengti baudžiamosios atsakomybės, pažeidžia jam paskirtos kardomosios priemonės reikalavimus, šaukiamas neatvyksta į ikiteisminio tyrimo institucijas ar teismą, keičia savo gyvenamąją ar darbo vietą, išvaizdą, gyvena turėdamas svetimus ar suklastotus dokumentus ir pan.<sup>121</sup> Pažymėtina, kad net jei bent vieną iš šių veiksmų atliko asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, bet neturintis jokio procesinio statuso konkrečioje baudžiamojame byloje, teismas tai vis tiek vertina kaip veiksmus, stabdančius senaties eigą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-35/2009 R. J. J. teigė, kad jam išvykus iš Lietuvos nuo 1994 m. gegužės 5 d. iki 2002 m. vasario 26 d. jo tarptautinė paieška nebuvo vykdoma, todėl neturėjo būti stabdoma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų eiga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad įstatymas senaties eigos sustojimą sieja ne su asmens paieška, o su pačiu pasislėpimo faktu, kuris patvirtintas baudžiamosios bylos medžiaga.<sup>122</sup>

LR BK 95 straipsnio 4 dalyje, 96 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti senaties eigos atsinaujinimo pagrindai – asmens sulaikymas arba asmens savanoriškas atvykimas pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties), atvykimas atlikti bausmės arba asmens sulaikymas (apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties). Kitokie nei įstatyme numatyti pagrindai, pavyzdžiui, įtariamojo pranešimas teismui apie tikslią savo gyvenamąją vietą, neatnaujima senaties eigos.<sup>123</sup> Tačiau net ir besislepiant asmeniui nuo teisėsaugos institucijų ar vengiant atlikti bausmę, negalima sustabdyti senaties eigos neapibėžtam laikui. LR BK 95 straipsnio 4 dalis numato, kad apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo dvidešimt penkeri metai, o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, – trisdešimt metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo. LR BK 96 straipsnio 3 dalis numato, kad nuosprendis nuteistajam negali būti vykdomas, jei po jo įsiteisėjimo dienos praėjo penkiolika metų, o kai paskirtas laisvės atėmimas daugiau kaip dešimčiai metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos, – dvidešimt metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos nusikalstamos veikos padarymo. Jungtinėse

---

<sup>121</sup> Goda G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 494.

<sup>122</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-02-03 nutartis. Byla Nr. 2K-35/2009

<sup>123</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-05-16 nutartis. Byla Nr. 2K-150/2008.

Amerikos Valstijose nediferencijuoto senaties termino asmenims, besislapstantiems nuo teisingumo, nėra<sup>124</sup> Be to, keliami gana aukšti reikalavimai asmeniui – likti valstijoje, dirbti apmokamą darbą, būti matomam, t.y. atitikti „pagaunamojo“ (angl. – „catchable“) kriterijus.<sup>125</sup>

2010 m. LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu įstatymų leidėjas numatė keturis naujus pagrindus, stabdančius apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigą bylos nagrinėjimo teisme metu:

- **Nagrinėjimo teisme pertrauka ar bylos nagrinėjimo atidėjimas dėl kaltinamojo ar jo gynėjo nedalyvavimo**

Baudžiamojo proceso kodekse yra įtvirtinta kaltinamojo bei jo gynėjo pareiga dalyvauti bylą nagrinėjant teisme.<sup>126</sup> Nesant procesinių galimybių bylą nagrinėti kaltinamajam nedalyvaujant, teismas, remdamasis BPK 247 straipsniu, skelbia posėdžio pertrauką arba bylos nagrinėjimą atideda. Bylos nagrinėjimas taip pat atidedamas pagal LR BPK 234 straipsnio 5 dalies 2 punktą, kai kaltinamojo buvimo vieta nežinoma – kol ji taps žinoma.<sup>127</sup> LR BPK 250 straipsnyje įtvirtinta, kad į teismo posėdį neatvykus gynėjui ir nesant galimybės jį pakeisti tame posėdyje, daroma teismo posėdžio pertrauka arba bylos nagrinėjimas atidedamas. Baudžiamajame procese galimas ir gynėjo pakeitimas dėl jo negalėjimo dalyvauti procese. Jei ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teisėjui pasiūlius kaltinamasis nepasikviečia kito gynėjo, LR BPK įtvirtinta tvarka kaltinamajam yra paskiriamas kitas gynėjas, neatsižvelgiant į ginamojo norus turėti konkretų advokatą.<sup>128</sup> Įstatymų leidėjas, nustatydamas šį apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties stabdymo pagrindą tikėjosi, kad „šiuo metu plačiai paplitusi praktika kuomet įtariamieji, kaltinamieji ir jų gynėjai vilkina baudžiamąjį procesą siekdami jo trukmės iki senaties termino pabaigos, nebeteks prasmės.“<sup>129</sup> Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Novikas prieš Lietuvą*<sup>130</sup> pažymėjo, kad institucijos yra atsakingos užtikrinant

---

<sup>124</sup> Geriausias to pavyzdys – Jungtinių Amerikos Valstijų prašymas Šveicarijai išduoti režisierių R. Polanskį praėjus daugiau nei trisdešimčiai metų nuo nusikalstamos veikos, kuria jis įtariamasis.

<sup>125</sup> JAV valstijų baudžiamųjų kodeksų nuostatos dėl senaties. [<http://criminallaw.uslegal.com/criminal-statutes-of-limitations>].

<sup>126</sup> LR BPK 246 straipsnis ir LR BPK 48 straipsnio 2 dalies 2 punktas.

<sup>127</sup> Išskyrus atvejus, kai byla nagrinėjama kaltinamajam nedalyvaujant.

<sup>128</sup> LR BPK 50 straipsnis.

<sup>129</sup> Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto. [[www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc](http://www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc)]

<sup>130</sup> 2010 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Novikas prieš Lietuvą*.



visų reikšmingų proceso dalyvių dalyvavimą ir tam jie turi eilę priemonių. Taigi, kaltinamųjų ar gynėjo nedalyvavimo klausimo sprendimas pasitelkiant senaties terminų sustabdymą teisminėje stadijoje yra nesuderinamas su Europos Žmogaus Teisių Teismo pozicija.

- **Nagrinėjimo teisme pertrauka, kol bus atlikta teismo paskirta ekspertizė, specialisto tyrimas ar bus įvykdytas teisinės pagalbos prašymas užsienio valstybei**

Bylos nagrinėjimo metu ekspertizė gali būti skiriama teismo nutartimi teismo iniciatyva arba bylos nagrinėjimo teisme dalyvių prašymu<sup>131</sup>, jei nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti yra būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingas mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios.<sup>132</sup> Įstatymas nereglementuoja galimų ekspertizių skaičiaus teisme, BPK 286 straipsnio 7 dalyje tik numatoma, kad jei teismas ekspertizės aktą įvertina kaip nepakankamai išsamų ar nepakankamai pagrįstą, jis turi teisę paskirti naują ekspertizę. Pažymėtina, kad bylos nagrinėjimo teisme pertrauka, kol daroma ekspertizė, skelbiama tik jeigu tai yra būtina.<sup>133</sup> Specialisto tyrimo - specialių žinių ir įgūdžių reikalaujančio objektų tyrimo - skyrimo bylos nagrinėjimo teisme metu LR BPK atskirai nereglementuoja. Manytina, kad teismas gali skirti specialisto tyrimą vadovaudamasis BPK 287 straipsnyje įtvirtinta teismo teise atlikti bet kokią proceso veiksmą.

Tarptautinės teisinės pagalbos - baudžiamojo persekiojimo perdavimo ir kitos savitarpio teisinės pagalbos taikymas yra reglamentuotas BPK IV skyriuje bei Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse<sup>134</sup>. Iš tiesų, tarptautinės teisinės pagalbos teikimas užtrunka

---

<sup>131</sup> LR BPK 286 straipsnis.

<sup>132</sup> LR BPK 208 straipsnis.

<sup>133</sup> LR BPK 286 straipsnio 8 dalis.

<sup>134</sup>Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7-189; Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3217; Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43 – 779; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės aktradacijos sutartis // Valstybės žinios 2002-02-13, Nr. 15; Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998-06-03, Nr. 51-1399; Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002-12-04, Nr.115-5134; Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994-02-23 Nr. 14-234; Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995-03-03 Nr. 19; Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995-02-10, Nr. 13-296; Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994-11-25 Nr. 91-1767; Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose

dėl objektyvių priežasčių – prašymų pateikimo tvarkos, santykių tarp valstybių, itin didelių asmens teisių apsaugos standartų ir t.t. Tačiau didelį vaidmenį suvaidina ir teisėsaugos pareigūnų nekompetencija. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ataskaitoje apie 2009 m. veiklą tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos srityje minima, kad išlieka tokios tendencijos kaip dalis prašymų iš ikiteisminių tyrimo įstaigų siunčiami tiesiogiai Generalinei prokuratūrai be tyrimui vadovaujančio prokuroro žinios, nepridedami reikalingi prašymo vykdymui reikalingi dokumentai, delsiama pateikti vykdančios valstybės prašomus papildomus duomenis ir dokumentus ir pan.<sup>135</sup> Tai daro įtaką tiek tyrimo veiksmų atlikimo užsienyje kokybei, tiek spartai, tuo pačiu ilgina baudžiamojo proceso trukmę ir blogina kaltinamojo padėtį.

Be to, autorės nuomone, įstatymų leidėjas pasirinko netinkamą LR BK 95 straipsnio 5 dalies 2 punkto nuostatos formuluotę. Įstatymine formuluote „kol bus įvykdytas teisinės pagalbos prašymas užsienio valstybei“ siūlytina keisti į „kol bus išspręstas klausimas dėl teisinės pagalbos prašymo“, nes teisinės pagalbos prašymas dėl įvairių priežasčių ne visuomet yra įvykdomas. Teisinės pagalbos užsienio valstybei neįvykdymo atveju apkaltinamojo nuosprendžio senaties eiga būtų sustabdoma nepateisinamai ilgam laiko tarpui.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų sustabdymas šiuo pagrindu numatytas ir Vokietijos baudžiamojoje teisėje.<sup>136</sup> Turkijoje užsienyje padarytoms nusikalstamoms veikoms, kurių sankcija numato sunkią laisvės atėmimo bausmę ar ilgesnę nei dešimties metų laisvės atėmimo bausmę, senatis apskritai nėra taikoma.<sup>137</sup>

Teigtina, kad ir ekspertizė, ir specialisto tyrimas, ir teisinės pagalbos prašymas turėtų būti atliekami ikiteisminio tyrimo metu. Būtinumas atlikti ekspertizę, specialisto tyrimą ar teikti užsienio valstybei teisinės pagalbos prašymą bylos nagrinėjimo teisme metu vertintinas kaip ikiteisminio tyrimo pareigūnų netinkamai atlikto darbo rezultatas. Kyla klausimas, ar dėl to turi būti bloginama kaltinamojo padėtis?

---

bylose // Valstybės žinios. 1997-11-07 Nr. 101-2552; Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios. 1994, Nr. 28; Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos valstijų sutartis dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-548; 15-559.

<sup>135</sup> 2009 m. vasario 4 d. Generalinės Prokuratūros ataskaita apie 2009 metų veiklą tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos srityje. [<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspTarptautinispdradarbiavimas/tabid/87/Default.aspx>]

<sup>136</sup> Vokietijos baudžiamojo kodekso 78 straipsnio c punkte yra įtvirtinta, kad senaties eiga yra sustabdoma, kol bus išspręstas klausimas dėl bet kokio teismo prašymo atlikti tyrimo veiksmus užsienio valstybėje.

<sup>137</sup> Turkijos baudžiamojo kodekso 7 straipsnis.

- **Nagrinėjimo teisme pertrauka pavedant prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui atlikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytus procesinius veiksmus**

LR BPK 287 straipsnyje numatyta teismo teisė bylos nagrinėjimo metu pavesti atlikti ar organizuoti BPK XIV skyriaus antrajame, trečiajame, ketvirtajame ir penktajame skirsniuose numatytą proceso veiksmą (apklausą, parodymų patikrinimo veiksmus, proceso veiksmus su nukentėjusiuoju ar liudytoju, kuriems taikomas anonimiškumas, objektų tyrimą ir apžiūrą) prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui. Kaip ir prieš tai aptartos senaties eigą stabdančios aplinkybės atveju, manytina, kad būtinumas atlikti LR BPK 287 straipsnyje numatytus veiksmus baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu yra netinkamai atlikto ikiteisminio tyrimo rezultatas.

- **Nagrinėjimo teisme pertrauką naujai pakviestam kaltinamojo gynėjui susipažinti su bylos medžiaga.**

LR BPK numato gynėjo pakeitimą kaltinamojo<sup>138</sup> ar teismo iniciatyva (suteikiant teisę kaltinamajam pasikviesti pasirinktą gynėją<sup>139</sup> ar šios teisės nesuteikiant<sup>140</sup>) bylos nagrinėjimo teisme metu. Asmuo, kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, turi teisę į pakankamą laiko tarpą ir galimybes pasirengti savo gynybai.<sup>141</sup> Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad kaltinamojo gynėjo susipažinimas su baudžiamosios bylos medžiaga laikytinas tinkamu kaltinamojo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą realizavimu (*Kamasinski prieš Austriją*)<sup>142</sup>. LR BPK 250 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad naujai įstojusiam į bylą gynėjui turi būti duodama laiko pasirengti dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, tačiau nenumato konkrečių terminų šios teisės įgyvendinimui. Konkrečius terminus susipažinimui su byla nustato teismas, atsižvelgdamas į bylos apimtį, bylos sudėtingumą, į konkrečias bylos

---

<sup>138</sup> LR BPK 50 straipsnio 2 dalyje ir LR BPK 52 straipsnyje įtvirtinta kaltinamojo teisė ne tik pasirinkti ir pasikviesti sau tinkamą gynėją, bet ir bet kuriuo proceso metu jo atsisakyti.

<sup>139</sup> Nustatęs, kad yra pakankamas pagrindas esamą gynėją pakeisti kitu ir toks sprendimas atitinka bylos nagrinėjimo operatyvumo, naudojamos procesinės priemonės proporcingumo (adekvatumo), ja siekiamam tikslui, efektyvios teisės į gynybą bei tiesos byloje nustatymo interesus, teismas privalo pasiūlyti kaltinamajam, nuteistajam pasikviesti kitą gynėją ir imasi priemonių šiai jo teisei užtikrinti (Prokuroro komentaras. Atsako Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiasis prokuroras Algimantas Kliunka. [<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/177/Default.aspx>].

<sup>140</sup> Jei kaltinamasis teismo siūlymu per pakankamą laiką nepakeičia gynėjo, naujas gynėjas jam yra skiriamas teismo nutartimi.

<sup>141</sup> Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies b punktas.

<sup>142</sup> 1989 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Kamasinski prieš Austriją*. Pareiškimo Nr. 97/8382.

aplinkybes ir kt.. Klausimas kyla, ar tikrai būtinas apkaltinamojo nuosprendžio senaties eigos sustabdymas dėl gynėjo pakeitimo? Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-633/2007 konstatavo, kad dėl nedidelės bylos apimties šešios dienos buvo pakankamas laikas gynėjui susipažinti su byla.<sup>143</sup>

Autorės nuomone, senaties terminų eigos sustabdymas šiuo pagrindu yra nereikalingas, neturėsiantis didelės įtakos senaties terminų „išplėtimui“ ir sukelsiantis teismui painiavos skaičiuojant senaties terminus.

2010 m. LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymu įtvirtinti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigos stabdymo bylos nagrinėjimo metu pagrindai yra vertintini kaip grėsmė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje minimo kaltinamojo teisės į greitą baudžiamąjį procesą teisingam įgyvendinimui. Būtina pažymėti, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai ir baudžiamojo proceso trukmė yra susiję tik iš dalies, tai nėra tapačios sąvokos (baudžiamasis procesas gali būti pradėtas gerokai vėliau nei apkaltinamojo nuosprendžio senaties pradžios momentas, baudžiamasis procesas gali būti baigtas nesuėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams ir pan.). Aiškinamajame rašte dėl LR BK 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto taip pat pažymima, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika patvirtina, kad sprendimas, ar asmens, kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, teisė į greitą baudžiamąjį procesą, buvo pažeista, negali būti priimtas remiantis vien tik metų, kiek truko procesas, skaičiumi.<sup>144</sup> Iš tiesų, Europos Žmogaus teisių teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad baudžiamojo proceso trukmės pagrįstumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes ir į Teismo praktikoje suformuluotus kriterijus, t. y. į bylos sudėtingumą, pareiškėjo bei valdžios institucijų elgesį nagrinėjant bylą ir pan. (*Novikas prieš Lietuvą, Kuvikas, Jakumas prieš Lietuvą, Simonavičius prieš Lietuvą ir kt.*).<sup>145</sup> Tačiau minėtų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų stabdymo pagrindų įtvirtinimas ir penkerių metų įstatyminis „leidimas“ šiuos veiksmus atlikti laikytinas klaidingu signalu teisėsaugos institucijoms. Su šia nuomone sutinka ir V. Piesliakas

---

<sup>143</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-10/30 nutartis. Byla 2K-633/2007.

<sup>144</sup> Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ([[www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc](http://www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc)]).

<sup>145</sup> 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Kuvikas prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 21837/02; 2006 m. liepos 18 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Jakumas prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 6924/02; 2010 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Novikas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 45756/05; 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Simonavičius prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 37415/02.

bei R. Merkevičius.<sup>146</sup> Reiktų paminėti, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas, net ir pripažinęs baudžiamąjį procesą sudėtingu byloje *Jakumas prieš Lietuvą* nustatė, kad 5 metų 7 mėnesių procesas trijose teismų instancijose buvo per ilgas ir pažeidė “įmanomai trumpiausio laiko” proceso trukmės reikalavimą.<sup>147</sup> Byloje *Kuvikas prieš Lietuvą* Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 str. 1 d. pažeidimu buvo pripažintas 2 metų ir 2 mėnesių ikiteisminis bei 6 metų ir 5 mėnesių teisminis tyrimas trijų instancijų teismuose nepaisant to, kad baudžiamasis procesas laikytas sudėtingu dėl proceso dalyvių skaičiaus bei tarptautinio jo pobūdžio bei pripažįstant pareiškėją iš dalies kaltu dėl proceso vilkinimo.<sup>148</sup> Lietuvos Teisėjų garbės teismas 2003 m. gegužės 10 d. sprendimu konstatavo, kad “ilgas, net penkerių metų trukmės, bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme negali būti paaiškinamas kitaip, nei nepakankamu byla nagrinėjančio teismo (teisėjo) pareigingumu”.<sup>149</sup>

Viena iš senaties terminų atliekamų funkcijų – tai teisėsaugos institucijų darbo spartinimo funkcija. Pernelyg ilgų senaties terminų įstatyminis įtvirtinimas pats savaime nereiškia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje reglamentuotos asmens teisės į greitą baudžiamąjį procesą pažeidimo, tačiau šiandieninėje Lietuvos teisėsaugos institucijų padėtyje sudaro visas prielaidas šiam pažeidimui atsirasti.

### **2.2.2. Senaties terminų palyginimas skirtinguose senaties instituto reguliavimo modeliuose ir optimalių senaties terminų orientyrai**

Pagal senaties paskirtį ir teisinę prigimtį galima išskirti materialinį, procesinį bei mišrųjį senaties reguliavimo modelius.<sup>150</sup>

---

<sup>146</sup> Diskusija “Kodėl teisininkai nusistatę prieš senaties termino panaikinimą”. Lietuvos žinios 2010 m. liepos 23 d. Nr. 164 (12693) [[http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel\\_teisininkai\\_nusistate\\_pries\\_senaties\\_termino\\_panaikinima.html](http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel_teisininkai_nusistate_pries_senaties_termino_panaikinima.html)]

<sup>147</sup> 2006 m. liepos 18 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Jakumas prieš Lietuvą*. Pareiškimo Nr. 6924/02.

<sup>148</sup> 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Kuvikas prieš Lietuvą*. Pareiškimo Nr. 21837/02.

<sup>149</sup> Teisėjų garbės teismo sprendimas 2010 m. gegužės 3 d. Nr. 21P-3.Vilnius

<sup>150</sup> Teisės institutas. Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje. – Vilnius, 2010 (nepublikuotas tekstas).

**Materialinis senaties reguliavimo modelis** įtvirtina apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties eigos nutrūkimą tik asmenį patraukus baudžiamojon atsakomybėn. Materialinis senaties instituto modelis egzistuoja Rusijos (iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo), Šveicarijos (iki apkaltinamojo nuosprendžio surašymo) baudžiamuosiuose įstatymuose. **Procesiniame senaties reguliavimo modelyje** senaties terminai skaičiuojami iki baudžiamąjį proceso pradžios ar ikiteisminio tyrimo pabaigos (kaltinimo pareiškimo), arba patraukimo kaltinamuoju ikiteisminio tyrimo metu. Senaties terminai vyraujant procesinei senaties sampratai gali būti nutraukiami ar sustabdyti dėl įtariamojo kaltų ar teisėsaugos institucijų atliekamų veiksmų. Procesinis senaties reguliavimo modelis nustatytas Prancūzijoje, JAV. Šiose šalyse senaties terminai skaičiuojami iki proceso pradžios, o procesui prasidėjus, kiekvienas procesinis veiksmas senaties terminus nutraukia ir pradedamas skaičiuoti iš naujo.<sup>151</sup> **Mišriame senaties reguliavimo modelyje** susilieja ir materialiosios, ir procesinės senaties sampratos elementai. Teigtina, kad naujasis LR BK 95 straipsnio reguliavimas ir įtvirtina mišrųjį senaties reguliavimo modelį Lietuvoje.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų trukmės lyginimas skirtingose valstybėse, taikančiose skirtingus senaties reguliavimo modelius ar jų sanplaikas, yra komplikuotas. Paprastesniu ir iš dalies objektyvesniu galime laikyti apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties palyginimą, nes tiek procesiniame, tiek materialiajame senaties reguliavimo modeliuose apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties reguliavimas yra panašus.<sup>152</sup> Tačiau dėl darbo apimties apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminų lyginamosios analizės neatliksime, tik pažymėsime, kad mūsų manymu, šie terminai turėtų būti suderinti su apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo terminais. Baudžiamosios atsakomybės senaties terminai neturėtų būti trumpesni nei ikiteisminio tyrimo bei bylos nagrinėjimo teisme bendra trukmė, tad tuo vadovaudamiesi, materialinio bei procesinio senaties reguliavimo modelių skirtumus bandysime panaikinti prie senaties terminų procesiniame modelyje pridėję teismo bylos nagrinėjimo trukmę (atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką).

Lyginamąją baudžiamosios atsakomybės senaties terminų analizę išskirstysime į keletą etapų:

---

<sup>151</sup> Prancūzijos baudžiamąjį proceso kodekso 7 straipsnis.

<sup>152</sup> Skirtingai nei apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju – nėra senaties eigos pabaigos reguliavimo skirtumų, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties nestabdo teisėsaugos institucijų atliekami veiksmai, daugumoje valstybių apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties trukmė priklauso nuo skiriamos bausmės dydžio.

- **Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai baudžiamųjų nusižengimų atžvilgiu**

Baudžiamaisiais nusižengimais laikomos nedidelio pavojingumo nusikalstamos veikos, už kurių atlikimą nėra numatyta laisvės atėmimo bausmė. Tyrinėtose valstybėse senaties terminai tokioms nusikalstamoms veikoms yra labai panašios trukmės – nuo 2 metų (Latvija, Estija, Suomija, Švedija, Rusija, Prancūzija, senoji LR BK 95 straipsnio redakcija) iki 5 metų (Lenkija). Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, numatyta 3 metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo baudžiamiesiems nusižengimams senatis. Nors paminėtina, kad Vokietija yra procesinį senaties reguliavimo modelį taikanti valstybė, manytina, kad baudžiamojo proceso trukmė baudžiamųjų nusižengimų atžvilgiu neturėtų būti ilga.<sup>153</sup> Be to, LR BK 95 straipsnio 5 dalyje yra įtvirtinti pagrindai, stabdantys apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą net iki 5 metų.

- **Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai neatsargių nusikalstamų veikų atžvilgiu**

Kaip anksčiau minėta, Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo pasirinkimas prilyginti visus neatsargius nusikaltimus nesunkiems nusikaltimams yra kritikuotinas. Mūsų poziciją palaiko ir kitų valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė dėl senaties terminų reguliavimo neatsargioms nusikalstamoms veikoms. Didžioji dauguma tyrinėtų valstybių (Latvija, Estija, Suomija, Švedija, Vokietija, Prancūzija, Lenkija, Turkija) nėra numačiusios skirtingo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų reguliavimo neatsargiems nusikaltimams. Šiose valstybėse senaties terminai, kaip ir kitų nusikalstamų veikų atveju, priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo (kuris, savo ruožtu, priklauso nuo maksimalaus bausmių už padarytą nusikalstamą veiką, dydžio) ar maksimalaus bausmės dydžio. Išskirtinis reguliavimas įtvirtintas Rusijos baudžiamajame kodekse – jei sankcija už padarytą neatsargią nusikalstamą veiką neviršija dviejų metų, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis – 2 metai, jei viršija – 6 metai (prilygsta senaties terminui už vidutinio sunkumo nusikaltimus).

- **Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai nesunkių, apysunkių ir sunkių nusikaltimų atžvilgiu**

---

<sup>153</sup> Autorė neteigia, kad visų baudžiamųjų nusižengimų tyrimas yra labai paprastas, o sunkių nusikaltimų – sudėtingas, tačiau manytina, kad ilgas baudžiamasis procesas yra nesuderinamas su pačia baudžiamojo nusižengimo esme.

Kaip jau minėta, baudžiamosios teisės doktrinoje vyrauja vieninga nuomonė, kad senaties terminai turi atitikti ar būti ilgesni nei maksimalios bausmės už atitinkamas nusikalstamas veikas. Kyla klausimas – jei senaties terminai ilgesni už maksimalius bausmių dydžius, kiek ilgesni jie turėtų būti? Italijos įstatymų leidėjas šią dilemą išsprendė nustatydamas koeficientą – 1,5 – visoms nusikalstamoms veikoms.<sup>154</sup> Tokio reguliavimo privalumai yra gana individualizuotas senaties terminų pobūdis, paprastas senaties terminų apskaičiavimas, išlaikytas senaties terminų ir maksimalių bausmių už nusikalstamas veikas proporcingumas. Italijos pasirinktu metodu<sup>155</sup> vadovausis ir autorė, lygindama skirtingų valstybių bei skirtingų reguliavimo modelių nustatytus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus. Kadangi vadovaujames asmens pavojingumo praradimo ir nusikalstamos veikos bei jos teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei išnykimo teorijomis (materialaus pobūdžio teorijomis), apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus vertinsime per jų trukmės santykio su maksimaliais bausmių dydžiais už atitinkamas nusikalstamas veikas, prizmę.

Palyginkime santykį tarp apkaltinamojo nuosprendžio senaties ir maksimalių bausmių už nesunkius, apysunkius ir sunkius nusikaltimus trukmės nustatytą naujojoje LR BK 95 straipsnio redakcijoje. Santykis svyruoja nuo 2,6 (už nesunkų nusikaltimą) iki 1,5 (už sunkų nusikaltimą). Šis santykis gali būti dar labiau padidintas, jei teisminėje bylos nagrinėjimo stadijoje atsiras senaties terminus stabdantys, LR BK 95 straipsnio 5 dalyje įtvirtinti pagrindai. Šių pagrindų dėka ištesus baudžiamąjį procesą maksimaliu leistinu dydžiu - penkeriais metais, santykis padidėja iki 4,1 nesunkių nusikaltimų atžvilgiu, 2,8 apysunkių nusikaltimų ir 2 sunkių nusikaltimų atžvilgiu. Palyginkime – Turkijoje šis koeficientas – 0,75, Suomijoje ir Švedijoje – 1,2, Rusijoje, Vokietijoje, Latvijoje, senojoje LR BK 95 straipsnio redakcijoje - 1 sunkių nusikaltimų atžvilgiu. Kaip žinia, Vokietijoje, Latvijoje, Rusijoje apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai skaičiuojami tik iki procesinių veiksmų pradžios. Pasinaudokime Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir prailginkime senaties terminus procesinį senaties reguliavimo modelį pasirinkusioms valstybėms šešeriais metais – optimaliu baudžiamojo

---

<sup>154</sup> Teisės institutas. Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje. – Vilnius, 2010 (nepublikuotas tekstas).

<sup>155</sup> Koeficiento apskaičiavimo būdas – senaties terminas/nusikalstamos veikos maksimalus dydis. Pavyzdžiui, LR BK 11 straipsnyje numatyta maksimali bausmė už sunkaus nusikaltimo padarymą – 10 metų laisvės atėmimas. Pagal LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto d) papunktį senaties terminas už sunkaus nusikaltimo padarymą – 15 metų. Koeficientas –  $15/10=1,5$ .



proceso laiku visose teisminėse instancijose.<sup>156</sup> Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir maksimalių bausmių dydžio santykis sunkioms nusikalstamosioms veikoms padidėja tik iki 1,6. Tai rodo, kad Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties reguliavimas – ir senaties terminų trukmės ilginimas, ir pagrindų, stabdančių senaties eigą įtvirtinimas – sukuria itin neproporcingą santykį tarp bausmių už padarytą nusikalstamą veiką ir senaties terminų.

- **Apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminai labai sunkių nusikaltimų atžvilgiu**

Labai sunkių nusikaltimų atžvilgiu yra nustatomi ilgiausi senaties terminai. Lyginti sankcijas už šių nusikaltimų padarymą su senaties terminais yra labai sunku dėl pačios sankcijos trukmės neapibrėžtumo, pavyzdžiui, laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos gali trukti ir penkerius, ir penkiasdešimt metų. Trumpiausi apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminai labai sunkiems nusikaltimams numatyti Estijoje – 10 metų, ilgiausi – Lietuvoje ir Turkijoje<sup>157</sup> – 25 metai. Ne viena valstybė yra išskyrusi nusikaltimus, kurių atžvilgiu taikomi dar ilgesni apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminai, pavyzdžiui, Lietuvoje, Lenkijoje taikomas 30 metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas nusikaltimui, susijusiam su tyčiniu kito asmens gyvybės atėmimu, Vokietijoje tyčiniams nužudymams senaties apskritai nėra. Latvijoje, Rusijoje teismui suteikta prerogatyva spręsti senaties terminų nusikalstamosioms veikoms, baudžiamoms mirties bausme ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos klausimus.<sup>158</sup> Švedija, Vokietija šalia labai sunkių nusikaltimų išskiria ir nusikaltimus, kurių maksimali bausmė - laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Tokiems nusikaltimams šiose šalyse nustatyti 25 metų<sup>159</sup> ir 30 metų<sup>160</sup> senaties terminai.

Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų vertinimas per jų trukmės santykio su maksimaliais bausmių dydžiais už atitinkamas nusikalstamas veikas, prizmę parodė, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, pasirinkdamas ir senaties terminų ilginimą, ir

---

<sup>156</sup> Penkerių šešerių metų terminą nuo asmens patraukimo įtariamuoju minėjo R. Merkevičius (Diskusija “Kodėl teisininkai nusistatę prieš senaties termino panaikinimą”. Lietuvos žinios 2010 m. liepos 23 d. Nr. 164 (12693) [[http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel\\_teisininkai\\_nusistate\\_pries\\_senaties\\_termino\\_panaikinima.html](http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel_teisininkai_nusistate_pries_senaties_termino_panaikinima.html)] ).

<sup>157</sup> Turkijos BK 66 straipsnio 1 dalies b punktas numato 25 metų senaties terminą nusikaltimams, baudžiamiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos, kitiems sunkiems nusikaltimams apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas yra 20 metų (Turkijos BK 66 straipsnio 1 dalies c punktas).

<sup>158</sup> Senoji LR BK 95 straipsnio redakcija numatė 20 metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo terminą.

<sup>159</sup> Švedijos baudžiamojo kodekso 35 skyriaus 1 straipsnio 5 dalis.

<sup>160</sup> Vokietijos baudžiamojo kodekso 78 straipsnio 3 dalies 1 punktas.

procesinių senaties terminų „stabdžių“ įtvirtinimą LR BK 95 straipsnyje pasirinko perteklinį reguliavimą. Šių įstatymų leidėjo žingsnį neigiamai vertina ir Lietuvos teisės mokslininkai – V. Piesliakas, R. Merkevičius, S. Bikelis.<sup>161</sup> Be to, įstatymų leidėjas paliko senąjį reguliavimą neatsargių nusikaltimų atžvilgiu – prilygino juos nesunkiems nusikaltimams. Atsižvelgiant į galimas maksimalias sankcijas už neatsargaus nusikaltimo padarymą, santykis tarp, pavyzdžiui, LR BK 281 straipsnio 6 dalyje numatytos 10 metų laisvės atėmimo bausmės ir 8 metų nustatyto senaties termino, matome, yra mažesnis nei vienetas – 0,8. Tai reiškia, kad pažeistas pagrindinis principas nustatant senaties terminų trukmę atitinkamoms nusikalstamoms veikoms – senaties terminai turi būti lygūs arba ilgesni nei maksimalūs bausmių dydžiai už atitinkamas nusikalstamas veikas.

---

<sup>161</sup> Diskusija “Kodėl teisininkai nusistatę prieš senaties termino panaikinimą”. Lietuvos žinios 2010 m. liepos 23 d. Nr. 164 (12693) [[http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel\\_teisininkai\\_nusistate\\_pries\\_senaties\\_termino\\_panaikinima.html](http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel_teisininkai_nusistate_pries_senaties_termino_panaikinima.html)]

## TREČIAS SKYRIUS. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ PRAKTIKOJE KYLANČIOS PROBLEMOS

### 3.1. Bylos išsprendimas iš esmės suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams

Baudžiamojo proceso tikslas ir paskirtis, apibrėžti LR BPK 1 straipsnyje, yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Tuo tarpu LR BPK 3 straipsnis numato aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, t.y. nepasiekiami baudžiamojo proceso tikslas ir paskirtis. Viena iš tokių aplinkybių, numatyta LR BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte, yra baudžiamosios atsakomybės senaties termino suėjimas. Suėjus LR BK 95 straipsnyje numatytiems apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutraukiamas. Šiai aplinkybei paaiškėjus bylos parengimo nagrinėti arba jos nagrinėjimo teisme metu, byla nutraukiama teismo nutartimi (LR BPK 235 straipsnis, 254 straipsnio 4 dalis).

Lietuvos mokslininkai (V. Piesliakas, S. Bikelis), teismai laikosi nuomonės, kad baudžiamosios bylos nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, yra laikomas bylos nutraukimu nereabilituojančiais pagrindais. Nereabilituojantys pagrindai – pagrindai, neleidžiantys daryti vienokios ar kitokios išvados dėl ieškovo kaltumo ar nekaltumo padarius jam inkriminuojamas nusikalstamas veikas. Kaltinamasis, nutraukus baudžiamąją bylą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, atsiduria neapibrėžtoje padėtyje – jis nėra laikomas kaltu, tačiau nėra ir išteisintas. Kitokios pozicijos šiuo klausimu laikosi Teisingumo Teismas. Baudžiamojoje byloje prieš Gasparini ir kitus jis siejo senaties terminų suėjimą su galutiniu kaltinamojo išteisinimu – „*baudžiamajame procese kaltinamasis buvo galutinai išteisintas, nes suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą, kuriuo jis kaltintas, senaties terminai*“.<sup>162</sup> Ši pozicija priimtina visų pirma dėl to, kad „sutaria“ su nekaltumo prezumpcija. Juk LR Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Manytina, kad galimi du keliai – baudžiamosios bylos nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senačiai ir kaltinamojo išteisinimas arba bylos išsprendimas iš esmės net ir pasibaigus senaties terminams. Bylos išsprendimas iš

<sup>162</sup> 2006 m. rugsejo 28 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš Gasparini ir kt., C-467/04.

esmės net ir suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams laikytinas tikslingesniu. 2008 m. gegužės 28 d. nutarimu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, turi veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta objektyvi tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas“.<sup>163</sup> Pagal 1961 m. BPK 5 straipsnio 2 dalį teismo nagrinėjimo metu pasibaigus senaties terminams, teismas nagrinėja bylą iki pabaigos ir, priėmęs apkaltinamąjį nuosprendį, atleidžia nuteistąjį nuo paskirtos bausmės: „*Pirmosios instancijos teismas, vadovaudamasis 1961 m. BK 49 str., teisingai sprendė, kad V. Jociui ir S. Verbickui pagal BK 289 str. 2 d. suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminai ir pagrįstai, paskyręs bausmes, nuteistuosius nuo jų atleido.*“<sup>164</sup>

Asmens kaltumo klausimas tampa itin aktualus, kai įtariama, kad asmuo padarė naują nusikalstamą veiką nesuėjus senaties terminams dėl pirmosios nusikalstamos veikos. Pagal BK 95 straipsnio 7 dalį, naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymas nutraukia senaties eigą už ankstesniąją nusikalstamą veiką ir abiejų nusikalstamų veikų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai pradedami skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas baudžiamasis nusižengimas ar nusikaltimas. Tai reiškia, kad senaties laikas, praėjęs nuo pirmosios iki antrosios nusikalstamos veikos padarymo momento, anuluojamas, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis už kiekvieną nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti iš naujo nuo antros nusikalstamos veikos padarymo momento.<sup>165</sup> Nupieškime hipotetinę situaciją – *A. M. dėl savanaudiškų paskatų nužudo K. L. (LR BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punktą. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas – 30 metų<sup>166</sup>), po 28 metų, dar nepasibaigus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, jis padaro baudžiamąjį nusižengimą (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas – 3 metai<sup>167</sup>), t.y. senaties terminai dėl BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punkte numatyto nusikaltimo nutrūksta ir pradedami skaičiuoti nuo baudžiamojo nusižengimo padarymo. Po kelerių metų baudžiamoji byla A. M. dėl baudžiamojo nusižengimo yra nutraukiama suėjus apkaltinamojo*

---

<sup>163</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

<sup>164</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-02-20 nutartis. Byla Nr. 2K-29/2004.

<sup>165</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-01-15 nutartis. Byla Nr. 2K-P-100/2008.

<sup>166</sup> LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto f papunktis.

<sup>167</sup> LR BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto a papunktis.

nuosprendžio priėmimo senaties terminams. Ar galima patraukti A. M. baudžiamojon atsakomybėn už K. L. nužudymą iš savanaudiškų paskatų? Manytina, kad ne, nes baudžiamoji byla dėl baudžiamajo nusizengimo padarymo buvo nutraukta suėjus senaties terminams, t.y. byla nebuvo išspręsta iš esmės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamosios bylos nutartyje Nr. 2K-P-100/2008 kviescionavo konstitucinę nekaltumo prezumpcijos principą ir numatė, kad nėra kliūčių bylos nagrinėjimui tęsti net jei dėl naujai padarytos (nesibaigus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams) nusikalstamos veikos nėra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis. LR BK 95 straipsnio 7 dalies taikymas nėra susietas tik su apkaltinamojo nuosprendžio už naują nusikalstamą veiką priėmimu.<sup>168</sup> Minėtoje byloje Aukščiausiasis Teismas numatė, kad nuosprendis, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla, skiriasi nuo išteisinamojo nuosprendžio, nes tik išteisinamasis nuosprendis reiškia, kad asmuo yra nekaltas, t. y. arba nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamajo nusizengimo požymių, arba neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką. Tokia Aukščiausiojo Teismo pozicija paneigia LR Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nekaltumo prezumpciją.

Aukščiausiasis Teismas numato galimybę patikrinti teismo sprendimo teisingumą apeliacinėje instancijoje net ir suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinėje nutartyje Nr. 2K-29/2010 pažymėjo, kad “apeliacinės instancijos teismas, nepriklausomai nuo senaties termino suėjimo ar nesuėjimo, pagal gautus apeliacinius skundus turi išnagrinėti apeliacinį skundą. Tiek tuo atveju, kai senaties terminas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimui nėra suėjęs, tiek ir tuo atveju, kai toks terminas yra suėjęs, apeliacinės instancijos teismas privalo spręsti dėl apskūsto nuosprendžio teisėtumo ir pagrįstumo“. Apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad nuosprendis yra teisėtas ir pagrįstas, atmeta apeliacinį skundą, o nustačius nuosprendžio nepagrįstumą ir neteisėtumą, jis turi panaikinti.<sup>169</sup> Taigi, pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas randa raktą problemos sprendimui – jei kaltinamojo kaltės klausimas baudžiamajoje byloje pasibaigus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams bus išspręstas teigiamai, jam išliks teisė pateikti skundą apeliacinei instancijai.

Darytina išvada, kad baudžiamosios bylos išsprendimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams ne tik užtikrintų teisingą nekaltumo prezumpcijos

---

<sup>168</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-01-15 nutartis. Byla Nr. 2K-P-100/2008.

<sup>169</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Byla Nr. Nr. 2K-29/2010

įgyvendinimą, bet ir neatimtų iš asmens teisės teismo priimtą sprendimą skųsti apeliacine tvarka.

### **3.2. Kaltinamojo teisė reikalauti baudžiamosios bylos išsprendimo suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams**

Įstatymuose nenumatyta asmens teisė į baudžiamojo proceso tąsą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams iš esmės pažeidžia asmenų, trauktinų baudžiamajon atsakomybėn, teises, pirmiausia teisę į gynybą. Asmuo netenka teisės įrodinėti savo nekaltumą ir visuomenės akyse dažnai lieka kaltu. Manytina, kad visuomenės pasmerkimas iš dalies gali būti prilyginamas ir bausmei. Ar galima teigti, kad teismas tokiu atveju yra atlikęs savo pagrindinę funkciją – įvykdęs teisingumą?

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio norma nustato asmens teisę, kad jo byla per kiek įmanoma trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis išnagrinėtų pagal įstatymą sudarytas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Šią normą atspindi ir LR Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis. Kaip minėta, baudžiamojo proceso nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams yra proceso nutraukimas nereabilituojančiais pagrindais ir nėra laikytinas asmens išteisinimu. Taigi, kaltinamasis, kurio atžvilgiu buvo nutrauktas baudžiamasis procesas, ne tik atsiduria neapibrėžtoje padėtyje, bet ir neturi galimybių procesinėmis priemonėmis įrodyti savo nekaltumą. 1961 m. baudžiamajame įstatyme tokia galimybė buvo numatyta, t.y. kaltinamasis turėjo sprendimo teisę lemti tolimesnę baudžiamojo proceso eigą suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams.

LR Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje laiduota kaltinamojo teisė į gynybą suponuoja, kad kaltinamajam turi būti garantuotos pakankamos procesinės priemonės gintis nuo pareikšto kaltinimo bei užtikrinta galimybė jomis pasinaudoti.<sup>170</sup> Tai, kad galiojantys įstatymai kaltinamajam nesuteikia teisės į baudžiamosios bylos išnagrinėjimą iš esmės suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, laikytina didele baudžiamosios justicijos spraga.

---

<sup>170</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl parengtinio tyrimo, įrodymų rinkimo būdo ir teisės į gynybą“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 15-402.

### 3.3. Civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje išsprendimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams

Teisė dėl nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui gauti žalos atlyginimą yra įtvirtinta LR Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje pabrėžia, kad neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimas - vienas iš pagrindinių pažeistų teisių ir laisvių gynimo būdų (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas)<sup>171</sup>, o būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2009 m. kovo 27 d. nutarimai).<sup>172</sup> Šios konstitucinės nuostatos yra detalizuojamos, jų realizavimo būdai numatomi baudžiamojo proceso įstatyme, kituose teisės aktuose.

LR BPK 44 straipsnio 10 dalyje reglamentuota, kad kiekvienas asmuo, pripažintas nukentėjusiuoju, turi teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo bei gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą. Civilinio ieškinio įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims pareiškimas baudžiamajame procese – vienas iš šios teisės įgyvendinimo būdų (LR BPK 109 straipsnis). Baudžiamojoje byloje civilinis ieškiny dėl žalos atlyginimo pareiškiamas, kai fiziniam ar juridiniam asmeniui padaryta žalos ir kai įtariamojo (kaltinamojo) veikoje yra konkretaus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymiai.<sup>173</sup> Civilinis ieškiny, pareikštas baudžiamojoje byloje, yra įrodinėjamas pagal Baudžiamojo proceso kodekso nuostatas<sup>174</sup>, o kilus klausimams, kurių sprendimo šis kodeksas nereglamentuoja, taikomos atitinkamos civilinio proceso normos, jeigu jos neprieštarauja

---

<sup>171</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl teisės į žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimą“//Valstybės žinios, 2000-07-05, Nr. 54-1588.

<sup>172</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl teisės į žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimą“//Valstybės žinios, 2000-07-05, Nr. 54-1588; Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Vyriausybės nutarimo darbo užmokesčio didinimo klausimais“ // Valstybės žinios, 1997, Nr. 7-130; Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl valstybės tarnybos“//Valstybės žinios, 2004-12-18, Nr. 181-6708, 2004.12.29, Nr.: 186; Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo“//Valstybės žinios, 2006-08-24, Nr. 90-3529, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137; Lietuvos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl prekių ženklų įstatymo“//Valstybės žinios, 2009-04-02, Nr. 36-1390.

<sup>173</sup> 2008 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose. Teismų praktika Nr. 29.

<sup>174</sup> Juzukonis, S. Civilinis ieškiny baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. // Jurisprudencija, 2002, Nr.24 (16).

baudžiamąjį proceso normoms.<sup>175</sup> LR BPK nėra aiškiai nustatyta, kaip turėtų būti išsprendžiamas civilinis ieškinys, kai baudžiamasis procesas yra nutraukiamas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Lietuvos Aukščiausiasis teismas nutartyje baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-327/2008 pažymėjo, kad „BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytas reikalavimas nutraukti pradėtą baudžiamąjį procesą, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, iš esmės reiškia ir reikalavimą nutraukti byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimą. Civilinis ieškinys baudžiamąjoje byloje yra baudžiamąjo proceso teisinių santykių dalis, todėl, šiems santykiams nutrūkus, tampa negalimas ir civilinio ieškinio išsprendimas iš esmės – jo tenkinimas ar atmetimas.“<sup>176</sup>

Teismų praktika dėl civilinio ieškinio išsprendimo baudžiamąjoje byloje suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, nėra vienoda. Tai iliustruoja šie pavyzdžiai: „A. P. buvo kaltinamas pagal BK 245 straipsnį dėl to, kad nevykdė įsiteisėjusios teismo nutarties, priimtos 2003 m. vasario 3 d. civilinėje byloje, kuria pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės (uždraudžiant jam bendrauti, matytis su vaikais bei lankytis jų gyvenamojoje vietoje). Suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senačiai (BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punktas) baudžiamasis procesas A. P. nutrauktas (BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Be to, nutraukiant baudžiamąjį procesą dėl senaties, pagrįstai buvo paliktas nenagrinėtas D. P. civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo, nes pagal BPK 109 straipsnio nuostatas jis nagrinėjamas kartu su baudžiamąja byla, o šiuo atveju baudžiamasis procesas nutrauktas, nuosprendis – nei apkaltinamasis, nei išteisinamasis – nepriimtas (BPK 115 straipsnis).“<sup>177</sup>; „BPK 109 straipsnyje nurodyta, kad civilinis ieškinys baudžiamajame procese nagrinėjamas kartu su baudžiamąja byla. Vadinasi, žalos atlyginimo klausimas gali būti išspręstas tik iš esmės išnagrinėjus baudžiamąją bylą ir priėmus baigiamąjį aktą. Šioje byloje buvo nustatytos aplinkybės, neleidžiančios priimti galutinio sprendimo (BPK 303, 115 straipsniai). BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu nutraukus baudžiamąjį procesą nutrūko ir teisenos dalis dėl žalos atlyginimo, nes civilinis ieškinys baudžiamąjoje byloje yra jos sudėtinė dalis (BPK 109-115 straipsniai). Esant tokioms aplinkybėms pirmosios instancijos teismas turėjo teisę nutartimi palikti ieškovo E. K. ir O. K. civilinį ieškinį nenagrinėtą. Tokia nutartis palieka teisę kasatoriams reikalauti iš A. B. žalos atlyginimo CPK nustatyta

---

<sup>175</sup> LR BPK 113 straipsnio 1 ir 2 dalys.

<sup>176</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-10-07 nutartis. Byla 2K-327/2008.

<sup>177</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-01-20 nutartis. Byla Nr. 2K-7/2009.



tvarka.<sup>178</sup>; „Nagrinėjamoje byloje R. Š. dėl BK 183 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos baudžiamoji byla buvo nutraukta suėjus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminui, tačiau tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas priteisė civiliniam ieškovui – UAB (duomenys neskelbtini) ir dėl svetimo turto pasisavinimo padarytą 9622,80 Lt dydžio žalą.<sup>179</sup>

Rusų mokslininkas N. N. Rozinas, teigęs, kad „civilinio ieškinio pridėjimas prie baudžiamosios bylos neturi daryti įtakos baudžiamajam procesui, nes šis yra pagrindinis (*causa major*), o civilinis ieškinys tik pridedamas (*causa minor*)“<sup>180</sup> turbūt palaikytų Aukščiausiojo Teismo išreikštą poziciją nutraukus baudžiamąją bylą civilinį ieškinį baudžiamajoje byloje palikti nenagrinėtą, paliekant galimybę jį pareikšti civilinio proceso tvarka. Autorė laikosi kitokios pozicijos - net ir suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams baudžiamajoje byloje, baudžiamoji byla, o kartu ir civilinis ieškinys, turėtų būti išspręsti iš esmės.

Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime akcentavo, kad iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja tai, jog teismo nuosprendyje neturėtų būti nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio priėmimui.<sup>181</sup> Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, įtvirtintas Konstitucijoje. Teismui neišsprendus baudžiamosios bylos iš esmės, t.y. aiškiai ir išsamiai nepasisakius dėl faktinių bylos aplinkybių – kokia veika padaryta ir kas ją padarė, - civiliniam ieškovui pasinaudojus teise pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka, civilinio ieškinio dėl žalos atlyginimo išsprendimas yra apsunkinamas. Baudžiamosios bylos iškėlimas ir asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn nebūtinai suponuoja apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą. Situacija, kai baudžiamasis procesas buvo nutrauktas suėjus senaties terminui, savaime neeliminuoja asmens, traukto baudžiamojon atsakomybėn, civilinės atsakomybės, kaip tokios. Tai reiškia tik tai, kad neatsirado prejudicinis faktas, o civilinę bylą nagrinėjančiam teismui išlieka pareiga tirti įrodymus, tarp jų ir esančius nutrauktoje baudžiamajoje byloje,

---

<sup>178</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Byla Nr. 2K-21/2010.

<sup>179</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-03-14 nutartis. Byla Nr. 2K-260/2006.

<sup>180</sup> N. N. Rozinas. Cit pagal Juzukonis, S. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. // Jurisprudencija, 2002, Nr. 24(16).

<sup>181</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“//Valstybės žinios, 2006-01-19, Nr. 7 – 254.

laikantis LR Civilinio proceso kodekse (toliau – LR CPK) įtvirtintų įrodinėjimo procesą reglamentuojančių taisyklių (LR CPK II dalis, XIII skyrius).<sup>182</sup> Taigi, baudžiamojo proceso nutraukimas suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams nereiškia, kad asmeniui nusikalstama veika padaryta žala nebus atlyginta. Tačiau, autorės nuomone, tai turi įtakos teisingam žalos atlyginimui. LR Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2009 m. kovo 27 d. nutarimuose yra konstatuota, kad Konstitucijoje reikalaujama įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.<sup>183</sup> Padarytos veikos (nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo) požymių, kaltininko nustatymas - yra tiesiogiai susiję su padarytos žalos atlyginimo klausimu. LR BPK 115 straipsnio 1-3 dalyse nustatyta, kad, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, teismas gali civilinį ieškinį visiškai ar iš dalies patenkinti arba atmesti remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, taip pat tam tikrais atvejais pripažinti civiliniam ieškovui teisę į ieškinio patenkinimą o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka; priimdamas išteisinamąjį nuosprendį, teismas gali arba civilinį ieškinį atmesti (jei neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo darant nusikalstamą veiką) arba jį palikti nenagrinėtą (jei kaltinamasis išteisinamas, nes nėra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčios veikos). Nesant dėl kaltinamojo (-ųjų) priimto ir įsiteisėjusio apkaltinamojo teismo nuosprendžio<sup>184</sup> ar kito prejudicinę galią turinčio teismo procesinio sprendimo, patvirtinančio kaltininko (-ų) neteisėtus veiksmus, kaltę, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos, yra apsunkinamas ir nesudaromos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai. Taip sudaromos galimybės kaltininkui išvengti konstitucinės pareigos teisingai atlyginti, kai tokio atlyginimo yra pagrįstai reikalaujama, nusikalstama veika padarytą žalą.<sup>185</sup>

---

<sup>182</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-11-19 nutartis. Byla Nr. 3K-3-517/2009.

<sup>183</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo“//Valstybės žinios, 2006-08-24, Nr. 90-3529; Lietuvos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl prekių ženklų įstatymo“//Valstybės žinios, 2009-04-02, Nr. 36-1390.

<sup>184</sup> Teismo nuosprendžiu nustatytos aplinkybės nagrinėjant civilinę bylą pripažįstamos prejudiciniais faktais ir civilinėje byloje neįrodinėjamos (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 182 straipsnio 3 punktas).

<sup>185</sup> LR Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarime yra konstatuota, kad konstitucinis imperatyvas, jog žala turi būti atlyginta teisingai, yra susijęs ir su konstituciniais žalos atlyginimo proporcingumo, adekvatumo principais, reikalaujančiais, kad teisės aktuose nustatytos ir taikomos priemonės būtų proporcingos siekiamam tikslui, neribotų asmens teisių labiau, negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti, nesudarytų prielaidų piktnaudžiauti teise.

Nutraukus baudžiamąją bylą dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir palikus civilinį ieškinį nenagrinėtą, ypatingai yra apsunkinamas neturtinės žalos atlyginimas. Jeigu turtinė žala yra susijusi su materialinės sferos dalykų praradimais, tai neturtinė žala padaroma asmeninėms ar neturtinėms vertybėms ir kaip fizinio bei dvasinio pobūdžio praradimai ar pakenkimai gali būti įvertinta pinigais ir kompensuota. LR Civilinio kodekso (toliau – LR CK) 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Vienas iš LR CK 6.250 straipsnio 2 dalyje, numatančioje neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo kriterijus, nustatytų pagrindų, į kurį privalo atsižvelgti teismai, nustatydami neturtinės žalos dydį, yra žalą padariusio asmens kaltė, jos forma (tyčia ar neatsargumas).<sup>186</sup> Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra akcentavęs, kad, asmeniui veikiant tyčia, padaroma didesnė neturtinė žala nei neatsargios kaltės atveju. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-470/2006: *veikiant tyčia, t. y. siekiant, kad nukentėjusysis patirtų kančias, pažeminimą, stresą ir pan., yra padaroma kur kas didesnė neturtinė žala nei neatsargios kaltės atveju, todėl akivaizdu, kad, esant šiai kaltės formai, neturtinės žalos dydis atitinkamai mažesnis.*<sup>187</sup> Ypatingai yra svarbu nustatyti asmens kaltės formą pažeidus labiausiai teisės ginamas vertybes, tokias kaip žmogaus gyvybė, sveikata, seksualinio apsisprendimo laisvė. Šių nusikalstamų veikų atvejais, neturtinės žalos pasekmių ir ją padariusio asmens kaltės kriterijai yra esminiai ir nelaikytini lygiaverčiais su kitais, tokiais kaip padarytos turtinės žalos dydis ir jos atlyginimo aplinkybės, žalą padariusio asmens turtinė padėtis ar kiti (LR CK 6.250 straipsnio 2 dalis). Be to, svarbu pastebėti, kad atlygintinos turtinės žalos dydis nemažinamas, kai žala padaryta tyčia (LR CK 6.282 straipsnio 3 dalis). O pagal LR CK 6.250 straipsnio 2 dalį, nustatant neturtinės žalos atlyginimą, atsižvelgiama ir į padarytos turtinės žalos dydį.

„Teisingumas priklauso ne tik nuo teisės aktų teisėtumo ir pagrįstumo, bet ir nuo procesinių būdų bei priemonių, kuriomis užtikrinama galimybė įgyvendinti teisės aktus.“<sup>188</sup>

---

<sup>186</sup> Spręsdamas nusikalstama veika padarytos neturtinės žalos atlyginimo dydžio klausimą, teismas turi atsižvelgti į: 1) neturtinės žalos pasekmes; 2) žalą padariusio asmens kaltę; 3) žalą padariusio asmens turtinę padėtį; 4) tai, ar padaryta turtinė žala, į padarytos turtinės žalos dydį; 5) kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. CK nurodytas kriterijų sąrašas nėra baigtinis. Neturtinės žalos dydis nustatomas pagal bylai reikšmingų aplinkybių visumą.

<sup>187</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-19 nutartis. Byla Nr. 2K-470/2006.

<sup>188</sup> Juzukonis, S. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. // Jurisprudencija, 2002, Nr. 24(16).

Neginamos žmogaus teisės ir laisvės taptų beprasmės, jeigu nebūtų atsižvelgiama į visuotinę taisyklę *ubi jus ibi remedium*: jei įstatymas suteikia teisę, jis duoda ir priemonę jai apginti. Tokios priemonės valstybės teisinėje sistemoje nustatomos šios valstybės įstatymais.<sup>189</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai numato asmens teisę į nusikalstama veika padarytos žalos teisingą atlyginimą, tačiau dėl procesinių būdų bei priemonių stokos suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senačiai šios teisės įgyvendinimas yra apsunkinamas.

---

<sup>189</sup> Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl teisės kreiptis į teismą“//Valstybės žinios. 1997, Nr. 91-2289.

## IŠVADOS, PASIŪLYMAI

1. Senaties instituto egzistavimą baudžiamojoje justicijoje labiausiai pateisina materialaus pobūdžio teorijos, kylančios iš bausmės paskirties: netikslingumas persekioti asmenį ir jį bausti dėl kaltininko asmenybės pasikeitimo bei dėl nusikalstamos veikos ir jos baudžiamojo teisinio įvertinimo aktualumo visuomenei (taip pat ir nukentėjusiajam) nunykimo.
2. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vyrauja vieninga nuomonė, kad ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties juridinė prigimtis yra materialinio pobūdžio. Įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo, kodekso papildymo 170<sup>1</sup> straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymu<sup>190</sup> pakeitęs apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties reguliavimą, įtvirtino mišriąją apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties sampratą.
3. Naujasis LR BK 95 straipsnio reglamentavimas – ilgi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai bei procesiniai pagrindai, stabdantys senaties eigą teisminėje baudžiamojo proceso stadijoje – laikytinas pertekliniu. Įstatymų leidėjas turėtų pasirinkti vieną iš senaties reguliavimo modelių – ilgų senaties terminų nustatymą arba pagrindų, stabdančių senaties eigą, įtvirtinimą.
4. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties normų diferencijavimas nusikaltimams (sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, vaikui ir šeimai bei dorovei) prieš nepilnamečius laikytinas pozityviąją diskriminacija. Siūlytina nustatyti ne 25 metų amžiaus ribą apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų suėjimui, o 18 metų ribą senaties terminų skaičiavimo pradžiai.
5. Siūlytina panaikinti neatsargių ir nesunkių nusikaltimų pavojingumo sulyginimą ir nustatyti diferencijuotus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus neatsargioms nusikalstamosioms veikoms.
6. Senaties trukmės nustatymas yra reguliuojamas nacionaliniu valstybės lygmeniu, tačiau tarptautinių teisės aktų nuostatos nacionaliniam senaties reguliavimui daro įtaką: numato minimalų sąrašą nusikalstamų veikų, kurioms netaikoma senatis, nusikalstamas veikas, kurioms senaties terminai turi būti ilgi. Teisingumo Teismo praktika užtikrina principo *ne ibis in idem* tinkamą taikymą Europos Sąjungos erdvėje.

---

<sup>190</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo, kodekso papildymo 170<sup>190</sup> straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymas // Valstybės žinios 2010-06-29, Nr. 75-3792

7. Skirtingose valstybėse vyrauja skirtingos senaties instituto pateisinimo teorijos, skirtingi senaties instituto reguliavimo modeliai, todėl senaties terminų palyginimas yra sudėtingas. Vienareikšmiškai teisingo atsakymo, kokios trukmės turi būti senaties terminai atskiroms nusikalstamoms veikoms, nėra, tačiau senaties terminų trukmė turi būti ilgesnė nei nusikalstamų veikų, kurioms ji taikoma, maksimali sankcijos riba
8. Baudžiamųjų bylų išsprendimas iš esmės suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaciai išspręstų daugelį šiuo metu Lietuvos Respublikos teismų praktikoje kylančių problemų: ne tik išspręstų civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje klausimą, užtikrintų asmens teisę į gynybą, bet ir nutrauktų šiuo metu egzistuojančią ydingą praktiką senaties pritaikymą laikyti proceso nutraukimu nereabilituojančiais pagrindais.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### Įstatymai ir tarptautinės sutartys

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo, kodekso papildymo 170<sup>1</sup> straipsniu ir kodekso priedo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2010, Nr. 75-3792.
7. Rusijos 1903 m. baudžiamasis statutas. Teisingumo ministerijos Antrojo Departamento leidinys. - Kaunas, 1919.
8. RTFSR 1954 m. baudžiamasis kodeksas. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. - Vilnius, 1954.
9. 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18 – 147.
10. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Vilnius, 1961.
11. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
12. Europos 1999 m. baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23-851.
13. 1970 m. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo // Valstybės žinios. 1997, Nr. 101 – 2551.
14. 1972 m. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 10 – 241.
15. 1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo. Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 19 tomas 02 p. 106 – 114.
16. Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1933.
17. Jungtinių Tautų 1988 m. konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-996; 38-1004.
18. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 77-3288.

19. 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas // Valstybės žinios. 2003-05-21, Nr. 49-2165.
20. Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23.
21. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7-189.
22. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3217.
23. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43 – 779.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15.
25. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998, Nr. 51-1399.
26. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002, Nr. 115-5134.
27. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 14-234.
28. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995, Nr. 19.
29. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995, Nr. 13-296.
30. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 91-1767.
31. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1997, Nr. 101-2552.
32. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios. 1994, Nr. 28.



33. Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos valstijų sutartis dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-548; 15-559.
34. Latvijos baudžiamasis kodeksas; Estijos baudžiamasis kodeksas; Lenkijos baudžiamasis kodeksas; Rusijos baudžiamasis kodeksas; Prancūzijos baudžiamasis kodeksas; Vokietijos baudžiamasis kodeksas; Turkijos baudžiamasis kodeksas; Šveicarijos baudžiamasis kodeksas; Suomijos baudžiamasis kodeksas. [<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>].
35. JAV valstijų baudžiamųjų kodeksų nuostatos dėl senaties. [<http://criminallaw.uslegal.com/criminal-statutes-of-limitations>].

### **Vadovėliai, monografijos**

36. Bekarija, Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. – Vilnius: Mintis, 1992.
37. Dobryninas A., Sakalauskas G., Žilinskienė L. Kriminologijos teorijos. – Vilnius: Eugrimas, 2008.
38. Goda G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
39. Jescheck, H. H. Lehrbuch des Strafrechts. – Berlin: Duncker & Humblot, 1988.
40. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2009.
41. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008.
42. Pradel. J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. 2001. - Vilnius: Eugrimas, 2001.
43. Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia: 2000.
44. Санкт-Петербургский университет. Уголовное право России. Общая часть. - Санкт-Петербург, 2006.

### **Specialioji literatūra**

45. Andriulis, V. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918 – 1940 m. Antologinė apžvalga. Vilnius: Justitia, 2000.
46. Ažubalytė, R. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis // Jurisprudencija, 2006 (79).
47. Bikelis, S. Baudžiamosios atsakomybės senaties problema. Teisės problemos. 2010, 1 (67).
48. Drakšas, R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje // Teisė. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, Nr. 47.

49. Juzukonis, S. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis. // *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 24(16).
50. Plachta M. *Contemporary Problems of Extradition // Resource Material, UNAFEI, Tokyo. 2001, No. 57. P. 65-86.*
51. Riaubaitė, E. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. *Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2009, Nr. 4(4).*
52. Teisės institutas. *Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje. – Vilnius, 2010 (nepublikuotas tekstas).*

### **Teismų praktika**

53. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//*Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.*
54. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas "Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ // *Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.*
55. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Vyriausybės nutarimo darbo užmokesčio didinimo klausimais“ // *Valstybės žinios, 1997, Nr. 7-130.*
56. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“//*Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.*
57. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl teisės kreiptis į teismą“//*Valstybės žinios. 1997, Nr. 91-2289.*
58. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl parengtinio tyrimo, įrodymų rinkimo būdo ir teisės į gynybą“// *Valstybės žinios. 1999, Nr. 15-402.*
59. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos“//*Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.*
60. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl teisės į žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimą“//*Valstybės žinios, 2000-07-05, Nr. 54-1588.*
61. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl valstybės tarnybos“//*Valstybės žinios, 2004-12-18, Nr. 181-6708, 2004.12.29, Nr.: 186.*

62. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“//Valstybės žinios, 2006-01-19, Nr. 7 – 254.
63. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo“//Valstybės žinios, 2006-08-24, Nr. 90-3529, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.
64. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl prekių ženklų įstatymo“//Valstybės žinios, 2009-04-02, Nr. 36-1390.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-02-23 nutartis. Byla Nr. 2K-56/1999.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-11-12 nutartis. Byla Nr. Nr. 2K-280/1999.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-03-18 nutartis. Byla Nr. Nr. 2K-241/2003.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-02-20 nutartis. Byla Nr. 2K-29/2004.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-03-14 nutartis. Byla Nr. 2K-260/2006.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-11-07 nutartis. Byla Nr. 2K-466/2006.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-19 nutartis. Byla Nr. 2K-470/2006.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-10-30 nutartis. Byla 2K-633/2007.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-10-07 nutartis. Byla 2K-327/2008.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-05-16 nutartis. Byla Nr. 2K-150/2008.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-01-15 nutartis. Byla Nr. 2K-P-100/2008.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-02-03 nutartis. Byla Nr. 2K-35/2009.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-01-20 nutartis. Byla Nr. 2K-7/2009.

78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-11-19 nutartis. Byla Nr. 3K-3-517/2009.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Byla Nr. 2K-21/2010.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Byla Nr. 2K-208/2010.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-03-18 nutartis. Byla Nr. 2K-29/2010.
82. 2008 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose. Teismų praktika Nr. 29.
83. Teisėjų garbės teismo sprendimas 2010 m. gegužės 3 d. Nr. 21P-3.Vilnius.
84. Sujungtos bylos C-187/01 ir C-385/01 *Hüseyin Gözütok ir Klaus Brügge* [2003] ECR I-01345;
85. 2006 m. kovo 9 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš *Leopold Henri Van Esbroeck*. C-436/04, ECR I-02333.
86. 2006 m. rugsėjo 26 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt.* C-467/04, ECR I-09199.
87. Generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada, pateikta 2006 m. birželio 15 d. byloje *Gasparini ir kt.*, C-467/04.
88. 2010 m. balandžio 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Novikas* prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 45756/05.
89. 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Simonavičius* prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 37415/02.
90. 2006 m. birželio 27 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Kuvikas* prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 21837/02.
91. 2006 m. liepos 18 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Jakumas* prieš Lietuvą. Pareiškimo Nr. 6924/02.
92. 1998 m. birželio 30 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Mary Brown v Rentokil Ltd*, C-394/96.
93. 1996 m. vasario 13 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje prieš *Gillespie*, C-342/93.
94. 1989 m. gruodžio 19 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Kamasinski* prieš Austriją. Pareiškimo Nr. 9783/82.

95. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto  
[[www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc](http://www.lrp.lt/download/7897/aiskinamasis%20ilginimas%20+%20kysiai.doc)]
96. Hamilton, M. A. The maturing of the movement: statute of limitations reform for sex abuse victims. 2009. [<http://writ.news.findlaw.com/hamilton/20090611.html>]
97. Vervaele, J. A. E. The transnational ne ius in idem principle in the EU. Mutual recognition and equivalent protection of human rights.  
<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/viewFile/10/10>
98. Diskusija “Kodėl teisininkai nusistatę prieš senaties termino panaikinimą”. Lietuvos žinios 2010 m. liepos 23 d. Nr. 164 (12693) [[http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel\\_teisininkai\\_nusistate\\_pries\\_senaties\\_termino\\_panaikinima.html](http://www.lzinios.lt/lt/2010-07-23/diskusija/kodel_teisininkai_nusistate_pries_senaties_termino_panaikinima.html)]
99. Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. Duomenys apie ikiteisinių tyrimų trukmę per 2009 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma F3-IT).  
[[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2009&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2009&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT)].
100. 2009 m. vasario 4 d. Generalinės Prokuratūros ataskaita apie 2009 metų veiklą tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos srityje.  
[<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspTarptautinisbendradarbiavimas/tabid/87/Default.aspx>]
101. Germany debates extending the statute of limitation for sexual abuse. Editor Andreas Illmer  
[<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5335373,00.html>]
102. Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. Duomenys apie ikiteisminių tyrimų trukmę per 2008 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma F3-IT).  
[[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image\\_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2008&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2008&menuo=12&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas-3-IT)].
103. Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklos 2008 metų apžvalga. – Vilnius: Nacionalinė teismų administracija, 2009.
104. Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklos 2009 metų apžvalga. – Vilnius: Nacionalinė teismų administracija, 2010.
105. Prokuroro komentaras. Atsako Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiasis prokuroras Algimantas Kliunka.  
[<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/177/Default.aspx>]
106. Statistinių duomenų apie 2009 m. užregistruotas nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė.

[\[http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu\\_failai/Rysiu\\_su\\_visuomene\\_sk/visokie/ataskaita\\_apie\\_vaikus\\_2009\\_pat.pdf\]](http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Rysiu_su_visuomene_sk/visokie/ataskaita_apie_vaikus_2009_pat.pdf)

107. Transparency International „Time out: statutes of limitation and prosecuting corruption in EU countries“. [\[http://www.transparency.cz/pdf/TI\\_TimedOut\\_web.pdf\]](http://www.transparency.cz/pdf/TI_TimedOut_web.pdf).

## SANTRAUKA

### **Senaties institutas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje**

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas senaties institutas Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje. Pirmiausia, nagrinėta senaties instituto (tiek apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, tiek apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo) senaties samprata, analizuotos senaties egzistavimo pateisinimo teorijos, jų santykis su senaties instituto juridine prigimtimi. Toliau autorė nagrinėjo senaties instituto modelius, jų priklausomybę nuo pasirinktos senaties instituto pateisinimo teorijos. Darbe, siekiant atsakyti į klausimą, kokios trukmės senaties terminai laikytini optimaliais, analizuoti tarptautinės teisės ir užsienio valstybių nacionaliniai teisės aktai. Išskirtos pagrindinės, su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymu susijusios, Lietuvos teismų praktikoje kylančios problemos – baudžiamosios bylos nutraukimas, civilinio ieškinio baudžiamojoje teisėje išsprendimas, kaltinamojo teisė į bylos išnagrinėjimą.

Apibendrinus visą darbo rengimo metu išanalizuotą medžiagą, prieita išvada, kad senaties juridinė prigimtis yra priklausoma nuo pasirinktos senaties pateisinimo teorijos, tačiau įstatymų leidėjas ne visuomet atsižvelgia į vyraujančią senaties pateisinimo koncepciją. Šiandieninis apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties instituto įstatyminis reguliavimas yra nutolęs nuo Lietuvos baudžiamosios justicijos doktrinoje vyraujančios materialiosios senaties instituto koncepcijos.

**Pagrindinės sąvokos:** apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis, baudžiamoji teisė.

## SUMMARY

### **Statute of limitations in criminal law of Lithuania and foreign countries**

The scope of this master's thesis is analysis and evaluation of the statute of limitations in criminal law of Lithuania and foreign countries. Firstly, the concept of the statutes of limitations (the statutes of limitations for prosecution and the statutes of limitations for execution of the judgement of conviction) and the theory of justification for the existence of the statutes of limitations, its relation to the legal nature of the institute of statutes the limitations, were analyzed. The author further examined the prescription patterns of the institute, their dependence on the selected justification theory of the statute of limitation. The author also examined international law and national laws of different countries aiming to determine the optimal duration of the periods of limitation. Principal problems related with the application of statute of limitations of a judgement of conviction in the case law of Lithuanian courts were identified - the termination of criminal proceedings, resolution of civil claims brought in criminal proceedings, the right of the accused to a fair trial.

The author concludes that the legal nature of the limitation is dependent on the selected theory of justification for the existence of the statutes of limitations, but the legislature does not always take into account the prevailing theory of justification. Present regulation of the statute of limitations of a judgement of conviction in Lithuania is distant from the prevailing concept of the statute of limitations in the doctrine of criminal law.

**Key words:** criminal conviction and statute of limitations, the implementation of time-barred conviction, the criminal law.